

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychosociálních věd a etiky

Rodina a společnost jako příčina delikvence

Family and society as a cause of delinquency

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Lukáš Urban, Ph.D.

Autor práce:

Šimon Puškár

Praha 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Rodina a společnost jako příčina delikvence“ vypracoval samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. června 2017

Šimon Puškár

Poděkování:

Rád bych poděkoval vedoucímu bakalářské práce Mgr. Lukášovi Urbanovu, Ph.D. za odbornou pomoc, poskytování věcných rad, čas a trpělivost. Dále bych rád poděkoval i všem ostatním a v neposlední řadě respondentům.

Anotace:

Primárním cílem bakalářské práce je společenskovední interpretace možných příčin delikventního chování, které bezpochyby vzniká v kontextech a důsledcích rodinného a společenského prostředí. Autor se soustředí zejména na prostředí současné rodiny, dále na školní kolektivy a kolektivy vrstevníků a přátel mladých lidí. Badatelský zájem spatřuje také v sumarizaci aktuálních příčin a důvodů rizikového chování mladého člověka. Práce rovněž obsahuje rozhovory s pracovníky vybraných neziskových organizací, kurátorem pro děti a mládež a kriminalistou Policie ČR, a to za účelem výsledného porovnání teoretických myšlenkových konstrukcí s realitou delikvence.

Klíčová slova:

Děti a mládež, delikvence, rodina, společnost.

Annotation:

The primary aim of this bachelor thesis is to interpret and describe (in a social studies point of view) possible causes of a delinquent behavior, which undoubtedly emerges in the context of a family and social environment. The author focuses on the environment of contemporary families, school collectives, groups of peers, and friends of young people in general. Furthermore, the researcher is interested in the summarization of current causes and reasons of a risk behavior of a young person. The paper also contains interviews with workers in non-profit organizations, and with the curator and officer of Czech police, in order to compare the theoretical part with the reality of delinquency, which is the subject of the bachelor thesis.

Keywords:

Children and youth, delinquency, family, society.

Obsah

Úvod.....	7
1. Delikvence	10
2. Věkové vymezení dětí a mládeže	12
3. Rodina.....	14
3.1 <i>Funkce a typologie rodiny</i>	15
4. Výchova.....	19
5. Vnější vlivy na delikventní mládež	21
5.1 <i>Školní prostředí</i>	21
5.2 <i>Přátelé</i>	22
5.3 <i>Faktor prostředí</i>	23
5.4 <i>Faktor vlivu médií</i>	24
6. Poruchy související s chováním a kriminalitou	25
6.1 <i>Šikana</i>	25
6.2 <i>Záškoláctví a útěky</i>	29
6.3 <i>Úmyslné lhaní</i>	29
6.4 <i>Agresivní chování</i>	30
6.5 <i>Konzumace návykových látek</i>	31
6.6 <i>Gambling</i>	34
6.7 <i>Krádeže</i>	35
6.8 <i>Syndrom ADHD</i>	36
7. Prevence delikvence a kriminality mládeže	37
7.1 <i>Primární prevence</i>	37
7.2 <i>Sekundární prevence</i>	38
7.3 <i>Terciární prevence</i>	38
8. Intervence delikventní mládeže	40
8.1 <i>Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež</i>	41
8.2 <i>Diagnostický ústav</i>	42
9. Metodika rozhovorů	45
9.1 <i>Průběh rozhovorů</i>	47

9.2 <i>Shrnutí</i>	47
Závěr.....	49
Seznam literatury a použitých pramenů.....	52
Příloha.....	57

Úvod

Delikvence dětí a mládeže je aktuální celospolečenský problém, se kterým se člověk může vědomě, či nevědomě dostat do přímého i nepřímého kontaktu. Na jedné straně se setkáváme s delikty, které jsou na první pohled viditelné; tím myslím například, fyzické napadení, poškození cizí věci nebo krádeže. Na druhé straně tu je problematika, která je méně artikulovaná, tedy provází ji i větší latence; mám na mysli třeba závislosti na hracích automatech, omamných a psychotropních látkách, šikanu nebo úmyslné lhaní. V případech, kdy se v médiích odvysílá, že dítě nebo mladistvý někoho fyzicky či verbálně napadl, prodává nebo užívá drogy, posprejoval něčí garáž, mívá společnost tendenci k negativnímu údivu a třeba se i nevhodně kategorickým způsobem vyjadřuje na adresu těchto delikventů. Málokdy si lidé hyperdynamické a tweetující doby kladou analytické otázky typu, proč to udělal a co ho k tomu vedlo. Řadu lidí uspokojí unáhlené pseudodiagnostické odsouzení „přece jasně morálně pokřiveného“ pachatele a přidělení nálepky problémového nevděčného devianta. Problém vzniku delikvence je však mnohem hlubší a složitější, než se laická veřejnost domnívá. Správně se říká, že chování dětí je věrným obrazem okolní společnosti a prostředí.

V této bakalářské práci, která je cíleně rozdělená na dvě relativně samostatné části, a to praktickou a teoretickou část, se pokusím zmapovat, jaké jsou dnes hlavní příčiny delikvence dětí a mládeže.

V teoretické části bakalářské práce se budu zabývat - po náležitém terminologickém uvedení do řešené problematiky - možnými příčinami a důvody vzniku delikventního chování dětí a mládeže. Důraz budu klást na stav a prostředí současné rodiny, dále na skupiny přátel, školní kolektiv a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, a tak dále.

V rámci praktické části absolventské práce budu realizovat rozhovory s odbornými pracovníky z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, diagnostického ústavu, farní charity, Police ČR a se sociálním kurátorem pro děti a mládež, kteří jsou v každodenním profesně specifickém kontaktu s dětmi a mládeží.

Bakalářská práce byla vypracována od konce zimního semestru 2016 a dokončena během letního semestru roku 2017.

V první kapitole se zabývám vymezením multioborových pojmů *delikvence a chování typu disociálního, asociálního a antisociálního*.

Ve druhé kapitole vymeším věk dětí a mládeže v kontextu teorií delikventního chování a českého právního systému; dále výchovná zařízení dle uvedených věkových hranic, ale také dle pohlaví, typu závislosti nebo závažnosti trestného činu.

Třetí kapitola se zabývá definicí (dnešní) rodiny, její typologií a samotnými funkcemi rodiny. Rovněž se zde stručně vyjádřím k ideologii volného času jako jednomu z dominantních civilizačních projektů dneška a teorii napětí.

Ve čtvrté kapitole probírám zásadní aspekty výchovy v budoucím chování dítěte nejen v rodině, ale také v širší společnosti. Dále zde uvádím zásadní typy rodinné výchovy.

V páté kapitole rozebírám vnější vlivy na chování delikventní mládež. Zamýšlím se zde nad potenciálním negativním vlivem školského prostředí a přátel, ale také nad faktorem prostředí, kde jedinec vyrůstá. Závěrečnou podkapitolu věnuji vlivu médií jako jedna z možných příčin vzniku delikventního chování.

Šestá kapitola je věnována poruchám souvisejícím s chováním a kriminalitou. Zkoumám zde šikanu, její vznik a projevy. Z fenoménu záškoláctví a útěků mě hlavně zajímá záškoláctví impulzivního typu. K tématům dalších podkapitol patří úmyslné lhaní, agresivní chování, problematika konzumace návykových látek v nízkém věku a jeho vznik a dopady na jedince. K další problematice patří také patologické hráčství (gambling), které se v dnešní době vyskytuje již v raném věku. V této kapitole se vyjádřím také ke krádežím a syndromu ADHD.

V sedmé kapitole se zaměřím na prevenci delikventního chování mládeže a jejím třem stupňům: primární, sekundární a terciární.

Intervencí delikventní mládeže popisuji v osmé, tedy poslední kapitole. Popíšu zde práci OSPODu (*Orgán sociálně-právní ochrany dětí*), práci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež a intervence a historie diagnostických ústavů v ČR.

Dílčím cílem práce je porovnání praktické a teoretické části a příprava závěrečné, polemicky vyznívající diskuse

1. Delikvence

Delikvence je termín odvozený z latinského slova *delinques*, které označovalo někoho, kdo se dopustil přestupku, přičemž i dnes **delikventním chováním** rozumíme porušování právních norem státu. Jde tedy o činy, které jsou definovaným způsobem negativně sankcionovány. Klinický psycholog a pedagog sociální práce Oldřich Matoušek **delikvenci** dospívajících definuje jako: „*Všechny typy jednání mládeže, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků, ve stejném smyslu se užívá výraz delikventní chování mládeže.*“¹

Při zkoumání delikvence je důležité mít na paměti věkové rozdělení, podle kterého se v ČR s **děťmi** a **mládeží** pracuje, protože podle věku se orientujeme i na půdě ústavů, kam se děti a mladiství kvůli své případné kriminální dráze mohou dostat a kde se s nimi pracuje na jejich opětovném zařazení do společnosti. Obecně do celkové kriminality patří i **kriminalita mládeže**, která zahrnuje jednání osob do 18 let, jehož důsledkem je překročení celospolečenských, a zejména právních norem, kdy bývá následně označeno za trestný čin. Ve věku od 15 do 18 let se delikventi klasifikují jako mladiství a jejich trestní odpovědnost má značná omezení, nicméně osoby ve věku nižším než 15 let nejsou v ČR trestně odpovědné. Pokud se tedy mladistvý ve věku mezi 12 až 15 lety nedopustí trestného činu, ve kterém mu hrozí výjimečný trest, jedinci lze uložit v občansko-právním řízení ochranou výchovu, kterou určí příslušný soud.

U deviantního chování lze dále rozlišit stupeň závažnosti. Obecně se tyto typy chování rozdělují na **disociální**, **asociální** a **antisociální chování**. **Disociální chování** se vyskytuje převážně u dětí a řadíme sem kázeňské přestupky ve škole i v mimoškolních aktivitách: neposlušnost, vzdorovitost, negativismus a lhaní. Do **asociálního chování** nejčastěji spadá alkoholismus, záškoláctví, toxikomanie, úteky, toulky, demonstrativní sebepoškozování, prostituce, tabakismus nebo také gamblerství. Z uvedených typů se pouze **antisociální chování** přímo negativně dotýká i lidí kolem daného jedince, kdy se projevuje veškerou trestnou činností. Jedná se například o krádeže, vandalství, sexuální delikty, vraždy, ublížení na zdraví a ničení cizího majetku.²

---

¹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 311.

² Práce s žáky se specifickými poruchami chování: Klasifikace poruch chování. PEDAGOGINKLUZE.CZ [online]. Praha: TEACH TEAM, 2014. Dostupné z: www.pedagoginkluzecz.cz/13-klasifikace-poruch-chovani

Trestnou činnost delikventi často páchají pod vlivem alkoholu a drog, při kterých se jim hranice společensky a právně uznávaných norem posouvají, nebo naprosto hrouť. Konzumaci alkoholu a drog si rovněž dodávají kuráž, bez které by ve spoustě případů ke krádežím nebo fyzickému napadení ani nemuselo dojít. Kromě užívání drog patří mezi vstupní faktory delikvence také nátlak okolí, který jedince do kriminálních situací nutí, a to i pomocí výhrůžek ublížením na zdraví.³

Dle Českého statistického úřadu „v roce 2015 bylo počítačem a internetem vybaveno více než 3,1 miliónu českých domácností (73 %). Internet v roce 2015 poprvé používalo více jednotlivců než počítač. „Z hlediska podílu uživatelů internetu v dospělé populaci Česko v roce 2014 dokonce přesáhlo průměr EU28. Internet totiž v české populaci ve věku 16 až 74 let užívalo 79,7 % osob, zatímco průměr unijních zemí činil 78,0 %,“ vysvětluje předsedkyně ČSÚ Iva Ritschelová. Za posledních pět let došlo také ke změně vybavenosti domácností moderními technologiemi. Stolní počítač byl nahrazen přenosným, který v roce 2015 používala již více než polovina domácností. Dvojnásobně stoupl i počet domácností se dvěma a více počítači. Mobilní telefon v roce 2015 nepoužívala jen 3 % osob starších 16 let. 37 % jednotlivců se prostřednictvím svých mobilních telefonů připojovalo k internetu“.⁴ Můžeme tedy konstatovat, že rozdíl od minulých let, kdy nebyl všude v domácnostech dostupný počítač a internet, se v dnešní době rozmohla i kybernetická kriminalita, kterou **mládež** velmi dobře ovládá. Převážně se jedná o vydírání, šíření pornografie, podněcování k rasové a skupinové nesnášenlivosti, porušování autorských práv atd. Mezi další hlavní kriminální činnost, ve které převládá mládež, je majetková trestná činnost, užití cizí věci či krádeže. V těchto případech se jedná o peněžitou motivaci, ať už k pořízení drog, které delikvent následně sám rozprodává (dealerství patří také k časté kriminální činnosti mládeže, jak už ve škole, tak k širšímu prostředí), tak i k nákupu mobilních telefonů a značkového oblečení.⁵

---

³ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2017 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena. Dostupné z: www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx

⁴ Počtem uživatelů internetu jsme přeskočili Evropu | ČSÚ. *Český statistický úřad | ČSÚ* [online]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/poctem-uzivatelu-internetu-jsme-preskocili-evropu>

⁵ Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2017 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena. Dostupné z: www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx

2. Věkové vymezení dětí a mládeže

Nejčastěji se mladý dospívající člověk dostává do styku se sociální patologií (například kriminální činností) během **puberty** (15–22 let). V tomto období totiž v největší míře prochází procesem emancipace, kdy si nesebeutváří své vlastní hodnotové orientace. Matoušek a Matoušková přitom vzhledem k pohlaví mládeže uvádějí, že: *„Bez vlivu na vyšší kriminalitu mužů jistě není ani odlišný způsob výchovy chlapců a dívek – dívky jsou ve společnostech pod větší kontrolou ze strany rodičů, učitelů a dalších dospělých než chlapci, takže mají více příležitostí vstřípit si zábrany k protispolečenskému chování. Vrstevnické vazby na rodinu jsou u nich nesporně pevnější. Tyto odlišnosti ve způsobu socializace jsou ovšem determinovány kulturou a společností; příslušnost k pohlaví je jen spouštěčem příslušných sociálních vlivů.“*⁶

V kontextu **teorií delikventního chování a českého právního systému** jsou pak stanoveny tři věkové hranice, podle kterých se následně rozhoduje, kam bude „klient“ za svůj čin a na jakou dobu umístěn. Podle Matouška a Matouškové lze dítě, mládež a mladistvé definovat jako:

„Dítě – člověk od narození do 15 let, nemá trestní odpovědnost, někdy pro jedince tohoto věku používají orgány činné v trestním řízení též označení nezletilý.“

Mládež – výraz používáme v souladu s mezinárodními dokumenty pro mladé lidi do dovršení 18. roku a bez vymezení dolní hranice věku.“

*Mladistvý – Výraz používáme v souladu s naší trestněprávní úpravou: je to člověk od 15 do 18 let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost.“*⁷

Jak už bylo uvedeno, výchovná zařízení se liší dle výše uvedených věkových hranic, ale také podle pohlaví, závažnosti trestného činu a například i závislostí. O umístění do výchovného zařízení dětí a mládeže rozhoduje soud. Nejprve se delikvent může ocitnout v diagnostickém ústavu pro děti a mládež, kde by měl pobýt zhruba šest až osm týdnů, během kterých je stanovována jeho diagnóza. Diagnózu určují psychologové, pedagogové se specializací na etopedii a psychiatrii, přičemž výsledná zpráva je sepsána lékařem. Delikvent bývá následně přesunut do jiného zařízení, avšak v dnešní době kvůli

---

⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 33.

⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 313.

vytíženosti soudů může v diagnostickém ústavu zůstat i na několik měsíců. Výchovná zařízení se přitom rozdělují na:

- diagnostické ústavy pro děti,
- diagnostické ústavy pro mládež,
- výchovné ústavy,
- výchovné ústavy pro mládež,
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí,
- dětské domovy,
- dětské domovy se školou.⁸

Uvedené ústavy pod sebou většinou mají i další internátní, chráněná, odloučená zařízení, kde se zabývají například drogovou závislostí, nebo zvládáním domácích návyků a povinností.

První kroky v zařízení jsou mířeny k sociální pracovníci. Ta má za úkol zkontrolovat veškeré potřebné doklady. V další etapě je psycholog, který s klientem založí jeho **dekurz** (pozn.: dekurz je záznamový arch, ve kterém v tomto případě píše psycholog souhrnné informace z rozhovoru s klientem při nástupu do zařízení). Poté přebírají kompetenci nad dekurzy vychovatelé, kteří tam zapisují chování **delikventa**.⁹

---

⁸ Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 151.

3. Rodina

Tuto kapitolu bych rád otevřel slovy ppl. Mgr. Křenka z časopisu *České vězeňství*, kde se řešila otázka delikvence mládeže:

„Kriminalita mládeže je v mnoha případech poruchou seberealizace a sebeuplatnění. Jak se seberealizoval náš mladistvý v pracovním světě? Většinou vychodil zvláštní školu, z učení ho vyhodili pro nekázeň, absence a špatný prospěch. Těžce shání zaměstnání, a když nějaké sežene, tak to pomocné, podřadné a okrajové práce, ve kterých podle svých představ nenachází uplatnění, svou seberealizaci. Seberealizace v sociálním světě? Běžné party mladých lidí jej nepřijmou mezi sebe, neboť mají větší nároky na znalosti, dovednosti hodnotový systém. A seberealizace v dívčím světě? Dívčí je také nebere. Dívky mají vyšší nároky, které náš mladistvý nespĺňuje. Přeji si, aby jejich chlapec něco znamenal, měl dobré postavení, byl sociálním okolí uznáván a hodnocen. Proto nedochází k naplnění seberealizačních faktorů a mladistvý je nespokojen. V těchto chvílích přichází na pomoc „závadové“ nebo „kriminální“ party. Vůdcové part našemu mladistvému splní všechny jeho seberealizační potřeby. Parta pod vedením vůdce mu dá možnost, aby vynikl v nějaké činnosti, (kriminalita jako seberealizace v pracovním světě), dají mu pocit bezpečí a uznání skupiny, (seberealizace v sociálním světě). Seberealizace v dívčím světě je též naplněna, neboť party mají i dívčí osazenstvo, které pokyny vůdce věnují svou náklonnost určeným jedincům. A pak se divíme, že chlapec pro partu udělá vše. Jsou to trestné činy absurdní svou povahou. Například neváhá okrást své rodiče o peníze a zlato a věnovat vše partě, která mu dává zázemí a tolik potřebnou seberealizace.“¹⁰

Křenkův text citlivě naznačuje problematiku společenského labelingu a s ním spjatých společenských stigmat vůči lidem, kteří nedosáhli takových úspěchů jako „ostatní“, v kontextu kriminality a delikvence nezávadní jedinci. Dále můžeme vyzorovat znak, že delikventních či kriminálních jednání se dopouštějí většinou chlapci, jak již bylo jednou zmíněno. Mezi další klíčový aspekt, který považuji za důležitý, je určitý společenský tlak, který nemusí každý zvládnout. Aby totiž člověk zapadl do party přátel, musí splňovat spoustu různých kritérií: musí nějak vypadat, něco umět a něčeho dosáhnout, měl by někam patřit, dále se rozvíjet. Každý však nemá takové štěstí a potenciál, aby se od začátku úspěšně integroval do nějaké skupiny, jež by mu poskytla pocit sounáležitosti.

---

¹⁰ KŘENEK, P. Delikvence dětí a mládeže. *České vězeňství*. 1998, 6(2), 26 s.

Právě nedostatek pozornosti v rodinném prostředí během dětství a adolescence může být jedním z nejvýznamnějších zdrojů delikvence. Je tedy důležité uvědomit si důležitost rodiny, jelikož v ní se dítě naučí to nejpodstatnější, co se společenských norem týče. Pokud není rodina nebo její dílčí funkce v pořádku nebo je jakkoli porušena, odráží se to negativně na postojích a chování dětí. Rodina totiž vytváří jedno z nejvýznamnějších prostředí, ve kterém dochází k socializaci a prvnímu vstřebávání základních hodnot a sociálních norem. Důležitou funkcí rodiny a rodičů je správná motivace a vedení dítěte k tomu, aby nedocházelo k nežádoucímu chování. V případě, že rodič selže, nebo se rodina ocitne v krizové situaci, kterou se dlouhodobě nedaří vyřešit, může se zvyšovat pravděpodobnost vzniku antisociálního chování (protiprávní a protispolečenské jednání, které se dotýká společnosti) jejich dítěte.

Dle mého názoru mezi příčinami delikventního jednání mládeže rodina zaujímá přední místa. Charakteristiky rodin jsou důležitým faktorem jak v empirických výzkumech, tak i složkou kriminologických teorií, zabývajících se výzkumem delikvence. Postupným dospíváním dítěte se však oslabuje jeho vztah k primární rodině a novým formativním faktorem začnou být vrstevníci, se kterými si už jedinec sám konstruuje hodnotový systém, individuální a skupinovou identitu.¹¹

3.1 Funkce a typologie rodiny

Ze sociologického hlediska se základní rodinná jednotka nazývá nukleární, jádrová či manželská. Jedná se o rodinu úplnou, v níž figurují oba rodiče a děti. V jejím prostředí se odehrává specifický osobní důvěrný kontakt, silné city, ale také společné zájmy a vzájemná solidarita.¹² Jako další možnost, je neúplná rodina, kde jsou děti ve střídavé péči obou rodičů. V poslední možnosti se o **dítě** či **děti** stará jeden rodič sám.

Základní funkce nukleární rodiny jsou:¹³

- biologicko-reprodukční: reprodukce nových členů společnosti
- vzdělávací: rodina učí své děti novým dovednostem a znalostem a rozšiřují jejich učenlivost
- výchovná: rodina určuje hranice správného a nevhodného chování

---

¹¹ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha 10: Triton, 2015. s. 74.

¹² MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník: II. svazek, P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996. s. 101.

¹³ Tamtéž.

- emocionální: rodina v dětech rozvíjí emoce a podporuje je v jejich vyjadřování
- ekonomická: rodina učí své děti finanční gramotnosti
- socializační: rodina začleňuje své děti mezi další jedince ve společnosti

V dnešní době však rodina a její funkce čelí spoustě hrozbám. Dle pedagoga a sociologa Wilhelma Heitmeyera současné společnosti dominuje ideologie **volného času**, která je narušena ekonomickou liberalizací. Jedná se o jevy, které narušují společně sdílený čas a komunikaci uvnitř rodiny a s blízkými lidmi. Rodiny s vysokou zaměstnaností, či prací na směny se jen těžko dokáží setkávat doma, není jim umožněno sdílení problémů, diskuse a prožívání společného života. Díky nedostatku setkávání, sdílení, komunikace, pozornosti a dohledu u svých nejbližších, může díky výše zmíněným pracovním faktorům docházet ke zvýšené agresi a kriminálního jednání u dětí a dospívajících.¹⁴ Zajímavé je také to, že „narušení“ osobnosti dítěte, se může také stát pod vlivem špatné výchovy. Špatnou nemyslím jen přísnou, autoritářskou, ale také příliš benevolentní výchovu (viz níže).

Podle **teorie napětí** sociologa Roberta Agnewa (1992) se v rodinném prostředí mohou vyskytnout negativní jevy, které dospějí až do delikventního chování. Agnew rovněž upozorňuje na životní situace, které mohou být činitelem vzniku delikventního chování, jako jsou zneužívání návykových látek v blízkosti dítěte, ztráta blízké osoby, ale také samotné antisociální chování rodičů, které může mít podobu domácího násilí. Tyto fenomény však nemusí nutně znamenat riziko delikvence, jen se pak mohou zrcadlit v životě delikventa a zaujímat jiné formy delikventního chování.¹⁵

Pro popis potenciálně problematických rodin, v nichž může vznikat kvůli dlouhodobým problémům delikvence, nabízím následující typologii, která zachycuje nevhodné postavení dětí v rodině.

Nezralá rodina. Většina těchto rodin vzniká v důsledku nechtěného početí v nízkém věku, důvodem však může být i odtržení od primární rodiny. Jedná se o rodiny, kde jsou rodiči adolescenti. Problémy s tím spojené jsou psychosociální (nepřípravenost řádně se postarat o své dítě) a odehrávají se již v prvních měsících těhotenství. Mladé dívky si představují, že si vytvoří příjemné rodinné prostředí bez jakýchkoliv větších problémů. Bohužel to je často mylná představa. Po příchodu dítěte do rodiny přichází rozčarování

¹⁴ URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 106.

¹⁵ JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s. 79.

a uvědomění, kolik je nezbytné péče o dítě. Rodiče již nemohou se svými vrstevníky trávit tolik času (chození na diskotéky, do kina a různých činností v partě), trpí nedostatkem spánku a finanční tísní, se kterou jim pomáhají rodiče. Do těchto rodiny dochází i sociální pracovníci ze sociálně aktivizační služby, aby dopomohli mladé rodině v péči o dítě a zaktivizovali je v celém tomto procesu. Časté situace, kterým jsou děti vystavovány, jsou: „...*nejasné hranice pro dítě. Problematické zajištění primárních potřeb dítěte. Pocitu viny, že kdyby se nenarodil, rodiče by se nehádali. Nejistotě a pocitu nechtěnosti apod...*“ Projevem u dítěte může být, „*vzdorovitost nepřilehajícímu období věku. Psychické až psychiatrické problémy. Časté onemocnění a oslabená imunita a jiné...*“¹⁶

Rodiny přetížené. Tyto rodiny se potýkají s problémy v rodině nebo v práci a nejsou schopny je řešit v adekvátní míře. Problémy se mohou týkat i nemoci nebo smrti člena rodiny, narozením neplánovaného dítěte, nebo dítěte s handicapem. „*Aktuální zátěží v českých rodinách začínají být socio-ekonomické případy, v horších případech dluhová past.*“ Časté situace, kterým jsou děti vystavovány. „*Neúměrné roli ustupujícího nebo chápajícího ve vztahu k problémům v rodině. Starosti neúměrné věku je oddalují od vrstevníků a s tím se nesou další problémy. Nemají přidělovat ještě další starosti, musí být hodné a dobře se učit.*“ Projevem u dítěte může být, „*psychosomatické potíže, příslušnost k sektě, v období dospívání vzdor, který může řešit omamnými látkami nebo alkoholem. Šikana a to spíše v roli oběti a jiné...*“¹⁷

Rodiny autoritářské. Rodina, která funguje jenom pod příkazy a zákazy a výchova dětí pracuje na stejném principu s pomocí kázně a poslušnosti. Autoritou rodiny je potlačena jakákoliv spontánnost členů rodiny a přirozená autorita rodičů a veškerý přečin je trestán širokou škálou trestů. Místo autority v rodině zaujímá ve většině případů otec. Časté situace, kterým jsou děti vystavovány, mohou být například „*nemožnost projevu vlastní osobnosti, až popírání vlastní osobnosti. Neustálé frustrující napětí. Potíží v kolektivu a nezařazením se mezi vrstevníky. Šikaně, jak v roli oběti, ale i v postavení tyрана.*“ Projevem u dítěte může být, „*Rezignace, poruchy sebehodnocení, koktavost.*“

---

¹⁶ *Výchovné problémy v dysfunkčních rodinách – Šance Dětem.* Informační portál – Šance Dětem [online]. Copyright © Nadace Sirius. Dostupné z: www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/vychovne-problemy-v-dysfunkcnich-rodinach.shtml

¹⁷ Tamtéž.

Psychosomatické potíže (zvracení, bolest břicha ...). Lhaní, záškoláctví a podvody. Agresivita a možný únik k drogám.“¹⁸

I přes všechny uvedené definice rodiny, je třeba si uvědomit, že realita bývá složitější a komplexnější. V dnešní době instituce rodiny ztrácí své kouzlo a výnosné postavení. Odmítá se klasický manželský model rodiny a lidé hledají životní smysl a štěstí v něčem jiném: v kariérním růstu, sebezdokonalování atd. Každé druhé manželství končí rozvodem, který nejvíce postihuje právě samotné děti. Vstěpuje se jim tak totiž, že konflikty se běžně řeší rozvodem, hádkou a vzájemnými urážkami. V chování a jednání **dětí a mladistvých**, kteří se dopouští trestné činnosti, se tedy často smutně zrcadlí jednání a výchova rodičů. Děti totiž mají rodiče jako svůj nejbližší vzor sociálního chování. Právě preventivní pozitivní nápodobě napomáhá nastavení jasných hranic, ve kterých se má dítě orientovat, a následně už samostatně vědět co je, a co není překročení hranic tzv. normality.

V podmínkách moderní výkonové rodiny, kterou dnes často mívají podnikatelé, nebo rodiče, co kladou veliký důraz na pracovní nasazení s vidinou kariérního růstu (a to klidně na úkor dětí), se stává, že právě ve velmi kritickém věku do 6 let dítěte se na jejich potřeby zapomíná, nebo na ně dospělí nemají z důvodu pracovního vypětí čas a trpělivost. Jejich děti nejsou a nebývají středem pozornosti, přičemž to děti ve zmíněném věku doslova hladově vyžadují z důvodů naplnění citového vztahu.¹⁹

---

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ LÁNYOVÁ, B. Delikvence dětí a mládeže. *České vězenství*. 1998, 6(2), 30 s.

4. Výchova

Výchova patří k zásadním aspektům v budoucím chování dítěte nejen v rodině, ale také v širší společnosti. Na co je dítě z rodiny zvyklé, jak se k sobě navzájem členové rodiny chovají, jak řeší případné rodinné problémy, ale i problémy, které přichází do rodiny zvenčí, se odráží na chování dítěte. Ve výchovném procesu patří rodiče ke špičce pyramidy, která dává dětem základ toho, jak budou přistupovat k ostatním lidem ve svém samostatném životě. Celkové zázemí v rodině dítě do značné míry formuje a umožňuje mu uvědomit si, co smí, co může, a naopak i to, co je nevyhovující, nevhodné či zakázané.

Pokud v rodinách nefungují výchovné hranice, zdravý vývoj dítěte může utrpět. Z mé vlastní zkušenosti jsem se setkal s rodiči, kteří svým dětem žádné hranice neurčili s tím, že je prý život sám naučí, jak se mají chovat. Existují děti, kterým to opravdu vyhovuje a snad nikdy se nedostaly do krizových situací s drogami, šikanou apod. Ale na druhé straně mám pár přátel, kteří tento rodičovský přístup velmi dobře zneužívali. Nechodili do školy, ve velmi nízkém věku začali experimentovat s drogami a dokonce se ocitli v odvykacích zařízeních a s podmínkami za krádeže a ničení cizí věci. Rodiče tyto problémy řešili jen velmi neradi, protože se to dotýkalo i jejich pozic ve společnosti. V případech, kdy se delikventní přestupky řešily ve škole, rodiče argumentovali, že chování jejich dětí bylo zaviněno jinými dětmi ve třídě. Tato má zkušenosti naznačuje, že benevolentní přístup ve výchově dětí vede k individuálně různorodým výsledkům.

Specifickým případem při výchově dětí jsou rodiny, které žijí na „okraji společnosti“ (na ubytovnách, azylových domech, popřípadě někde na okraji města v rozpadlých domech atp.). Ve všech těchto místech se objevují určité dysfunkční rysy, které se prolínají celou komunitou rodin žijících v těchto místech. V praxi jsem se sešel s rodinami žijícími jak na ubytovnách, tak na kraji města v tzv. „ghettech“. V těchto místech je výskyt sociálně patologického chování, ve kterém děti žijí, evidentní. Frekventovaně se u nich objevuje závislost na drogách, násilí, gambling, lhaní a další. Děti mají díky blízkému styku s těmito problémy větší pravděpodobnost, že se u nich tyto problémy rovněž projeví. Nicméně nízkoprahová zařízení a centra, která pracují s dětmi a mládeží, mohou díky dobré metodické práci s klienty eliminovat dopad na jejich chování a přebírání těchto forem sociálně patologického chování. V preventivních programech, které tyto zařízení nabízejí, mohou děti poznat něco jiného, než doposud znaly, něčemu novému se přiučit a díky tomu se mohou vyvarovat nepříjemným osudům.

Rodinnou výchovu lze typologizovat do následujících typů:

Autoritářská výchova. Rodiče vychází z přesvědčení, že dítě udělá to, co chtějí, a tím tvoří jeho základní životní pilíře. Očekávají, že dítě udělá, co řeknou, a to bez diskusí. Jestliže se dítě na něco ptá, odpovídají zpravidla způsobem: „Protože jsem to řekl.“ Rodiče touží a potřebují být v domácnosti prvními.

Liberální výchova. Rodiče považují za ctnost svobodné sebevyjádření. Mají sklon vyhýbat se konfrontacím a disciplíně. Disponují řadou doporučení pro posílení odpovědnosti a řádu. Dětská přání a potřeby jsou v jejich domě na prvním místě.

Autoritativní výchova. Nachází se někde uprostřed mezi výše uvedenými „extrémy“. Autoritativní rodiče očekávají, že bude dítě akceptovat domácí řád, ale povzbuzují ho, aby vyjádřilo své názory. Neváhají příležitostně upustit od požadavků poslušnosti a disciplíny. Mají ve zvyku užívat trestů pouze tehdy, když se dítě chová vskutku nesmyslně či nerozumně. V těchto domácnostech jsou vyvážená práva jak rodičů, tak dětí.²⁰

Hyper-protektivní výchova. Dítě je v situaci, kdy se ho rodiče snaží přede vším a před každým ochránit. Jedná se o typ výchovy, který dítěti spíše škodí a nemotivuje ho k dalším pokrokům autentické seberealizace. **Dítě** zůstává závislé na rodičích, tím pádem není schopno dosáhnout žádoucí samostatnosti a schopnosti přebírat zodpovědnost za sebe a za druhé.²¹

Zanedbávající výchova. Rodiče se nezajímají o své dítě. Nedochozí na rodičovské schůzky do škol. Nezajímají se o povinnosti, které má jejich dítě ve škole. V domácnosti neplatí skoro žádná pravidla. Rodiče se nezajímají ani o mimoškolní zájmy svých dětí. Jsou i případy rodičovství, že nemají žádnou potřebu podporovat děti jak na školních, tak i mimoškolních aktivitách, např. školní představení, hudební představení, sportovní utkání apod. Výsledkem u dětí může být odmítání sociálních pravidel, agresivita a vzpurnost vůči rodičům, učitelům apod.²²

---

²⁰ JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. s. 39.

²¹ Tamtéž.

²² Výchovné styly v rodině | Demokratická, ochránářská, autoritářská, zanedbávající výchova. PSYCHOLOGIE *** | PhDr. Michaela Peterková | online psychotesty, online kurzy psychologie, programy proti stresu [online]. Copyright © PhDr. Michaela Peterková 2008. Dostupné z: www.psyx.cz/vychovne-styly-v-rodine/

5. Vnější vlivy na delikventní mládež

V této kapitole se budu zabývat vnějšími vlivy, které ovlivňují možné zapříčinění **delikventního chování dětí a mládeže**. Do této skupiny můžeme zařadit například školu, přátele, rodinu, ale také lokality bydliště nebo vliv medií. Jelikož s sebou tato doba také se sebou přináší a vyžaduje každodenní styk s internetem (počítat, telefonní mobil, tablet) nebo s televizí, dnešní **mládež** je formována i těmito vlivy, neboť je to přirozená součást jejich života – čas strávený u těchto přístrojů tedy formuje osobnost dítěte. Chtěl bych zároveň podotknout, že všechny vlivy se navzájem propojují a ovlivňují.

5.1 Školní prostředí

Na školní půdě dítě tráví nemálo let, kdy zde potká mnoho učitelů a přátel, kteří ho mohou buď pozitivně, nebo negativně ovlivnit na celý život. Získávání vzdělání samotné je rovněž faktor.

Ačkoli každé dítě musí splnit v České republice povinných devět let základního vzdělávání, někteří žáci odchodí devítiletou školní docházkou, ale nedokončí úplné základní vzdělání. Jsou pak limitováni v hledání práce, jelikož nemají dostatečné znalosti a kvalifikaci. Kvůli těmto vlivům mají nízkou schopnost socializace, na níž navazuje delikventní chování. Jinak řečeno, kvůli nedostatku vědomostí a nízkému vzdělání nemusí **dospívající** najít pracovní uplatnění a mohou se dostat do finanční tísně, již se pokusí řešit drobnými půjčkami a krádežemi. Na úkor dluhové problematiky a krádeží se pak může rodina od svého dítěte odklonit, což pro delikventa vytváří další nové problémy a umocňuje staré.

Pro **delikventní mládež** je charakteristická nechuť ke studiu a obtížné zvládnutí povinností spojených se studiem. Dále je to nedisciplinovanost a odmítavý postoj ke škole jako instituci, nezáměr o učitele a spolužáky. Z tohoto postoje klíčí různé střety, agresivní projevy chování, podvody při zkouškách, nárůst neomluvených hodin apod.

Rizikové chování může být ve škole vzájemně přejímáno vrstevníky, a to jednotlivci či celými partami. Příkladem může být kouření, konzumace alkoholu a drog, záškoláctví atd. Na úrovni jedince jsou zřejmě nejčastější případy šikany a krádeží. V rovině skupiny to nejčastěji bývá utváření part, které se mezi sebou tzv. vyřizují účty, nebo utváření skupin s extrémistickým politickým „projevem“.

Městské prostředí je významným faktorem při vytváření delikvence, což je možné vyvodit z porovnání způsobů trávení volného času ve městech a na vesnicích. Právě ve městech jsou děti a dospívající mládež sváděny k delikventnímu chování více než na vesnicích, kde je formální a neformální kontrola intenzivnější. Naopak ve městech jsou dospívající relativně snadnými cíli pro drogové dealery a bez obtíží mohou navštěvovat různá závadová prostředí (např. místa s hracími automaty nebo bary a kluby, ve kterých bez problémů s vidinou peněžního výdělků nalévají alkohol i nezletilým), nebo místa, kde se setkávají rizikové sociální skupiny (hudební, extrémistické).

Vhodnou prevencí delikvence v městském prostředí je nabídka volnočasových aktivit a jejich využití. Rodiče i děti, zejména ty na základní škole, si přejí mít nějaké zájmové kroužky, mít své koníčky a hobby. Problém však je, že zájmové kroužky potřebují být financovány, přičemž právě rizikovým dětem ze sociálně slabých rodin je často z finančních důvodů znemožněno navštěvovat obdobné volnočasové aktivity. Na druhé straně je třeba si přiznat, že nevládní a neziskový sektor se poslední desetiletí snaží a chyba zůstává na straně rodičů, kteří projevují pouze nedostatečnou podporu a ochotu, ačkoli disponují prostředky, které ale raději neuváženě investují do sebe a malicherností. V určitých místech, konkrétně třeba ve vyloučených lokalitách, se pak děti mohou dostávat do kontaktu s kriminálními tendencemi, protože nemají jinou volnočasovou zábavu. Jsou obecně známé i případy, kdy děti třeba posprejovaly zeď, nebo zkusily drogy s pozdějším vysvětlením, že se prostě jenom nudily. Další negativní skutečností je, že rodiče kolikrát nemají dostatek času na svoje děti a pomalu ani neví, kde, s kým a jak tráví volný čas.²³

5.2 Přátelé

Další z navzájem se prolínajících faktorů jsou přátelé, jenž vedle rodinného zázemí a školních kolektivů tvoří další velmi důležitou složku v životě **děti a mládeže**. V období dospívání jsou pro mladé lidi přátelé něco jako náhradní rodina, jejímž prostřednictvím se jedinci sebehodnotí a formují vlastní identitu. Dle Matouška a Kroftové (2003) „rodiny, které dětem poskytnou přiměřenou péči a míru podpory, ale zároveň vytyčí hranice dovoleného chování, dokáže vlivům delikventních kamarádů do značné míry dítě limitovat.“

---

²³ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 13 s.

Teorie diferencované asociace tvrdí, že čím častější kontakt s delikventním okolím adolescent má, tím dříve a lépe převezme určitý vzorec chování, a to díky **nápodobě**. Učíme se totiž všemu, s čím přicházíme do kontaktu. Už od dětství dítě vnímá a napodobuje chování v rodině, pak i ve škole a přátel. Učení se delikventnímu chování, či prisvojení určitého typu chování a projevů, je velmi podobné, jako učít se na zkoušky ve škole, či v jiné vzdělávací instituci. Čím častěji, dlouhodoběji a intenzivněji dítě přichází do kontaktu s delikventním chováním, tím dříve převezme určité formy za své.

Důvody, proč dospívající tráví čas s delikventními přáteli, je možné popsat dvěma způsoby. Buď se **mladistvý** díky vlivům skupiny stává sám delikventem, nebo má sám nutkání se přiklánět k takovému chování a podvědomě si vybírá za své přátele osoby s podobným typem chování. Dítě se zkrátka delikventně angažuje z řady důvodů. Může mít strach z výsměchu okolí, bojuje o společenské postavení, nebo hledá rozptýlení během nudných dnů. Dalším důvodem, proč je dospívající schopen protiprávního chování, je anonymita ve skupině. I kvůli tomuto se řada činností odehrává ve skupině, kde je malá pravděpodobnost, že by kvůli spolupachatelství a konspirací byl označen konkrétní jedinec. Problém se tedy dotýká celé party.²⁴

5.3 Faktor prostředí

Vliv lokálního prostředí je jeden z faktorů, který dokáže zkreslovat jedincův pohled na společnost, protože mu umožňuje přejímat standardy, ve kterých vyrůstá či dlouhodobě žije, za své. Jedinec přejímá vzory rodičů a určité skupiny lidí, jež jsou různě pokřivené a založené na sociálně patologických jevech. Příklad z mé praxe je takový, že řadu rodin žijících v ubytovných častokrát ani netrápí to, zda mají či nemají na zaplacení nájmu – je to pro ně až ten poslední problém. Namísto toho je totiž předně trápí, že nemají dostatek financí na své momentální tužby a závislosti (alkohol, cigarety, drogy, peníze do automatů apod.). Ve větších vyloučených lokalitách se někteří živí kriminalitou (výroba drog, dětská prostituce, krádeže atd.).

Některé **děti** dnes vyrůstají v rodinách samoživitelek, rozvrácených rodinách nebo rodinách s novými partnery, v rodině alkoholiků a drogově závislých, ve velmi početných rodinách, kde není čas na péči a vzdělání dětí, či v rodinách bez práce. Všechny

---

²⁴ MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha 10: Triton, 2015. s. 114.

tyto rodinné a výchovné modely mohou **děti** bohužel přejímat, brát za vlastní a vnímat je jako normální, protože se s jinými modely rodin nesetkaly.

S nízkým sociálním statusem, který vyplývá z výše uvedených faktorů, souvisí také výběr a zařazení do škol. Většina dětí pocházející ze sociálně slabých rodin, a ještě k tomu žijících v ubytovných a vyloučených lokalit, dochází do praktických škol, jejichž kolektiv je svou skladbou podobný tomu kde samy žijí. Stejně tak v případech, když děti docházejí do nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, se znovu setkávají s dětmi a mládeží, které z velké míry pocházejí ze stejných sociálních podmínek. Jedná se tedy o začarovaný kruh stejné sociální skupiny, ze které není vidět nová možnost života. V těchto případech a situacích musí zasáhnout pracovníci z nízkoprahových zařízení a učitelů, aby dětem a dospívajícím ukázali jiný přístup k řešení životních překážek.

5.4 Faktor vlivu médií

Masová média dnes sehrávají důležitou úlohu při ovlivňování jednání o myšlení jedinců. Zvýšená citlivost na mediální obsah se vyskytuje převážně u dětí, které mají nedostatečně vyvinutou úroveň rozlišovacích schopností, které jsou při konzumaci mediálních produktů nutné pro rozlišování mezi realitou a fikcí. Děti samotné nejsou schopny dělicí linii rozpoznat na rozdíl od dospělých, kteří už jsou schopni bezproblémově oddělit, co je reálné a co nikoliv, co mohou udělat a co by dělat neměli.

Agrese a projevy násilí shlédnuté v televizi mohou sloužit jako nechtěný vzor chování. Dítě může postupem doby jednat stejně k dosažení svých cílů, nebo při řešení životní situace, ve které se ocitl poprvé, a jiná než útočná východiska nezná. Učitelé se dnes na školách setkávají například s „*fenomémem oživení scénáře násilí*“, kdy si děti přehrávají akční scény z filmů a seriálů, předvádí různé kopy, chvaty a jiné údery. Z tohoto dětského „hraní si na akční hrdiny,“ se může postupem času stát ne jeden případ školní šikany a agrese vůči ostatním spolužákům. Pokud nějaké dítě zaregistruje, že se dá tímto chováním zastrašovat okolí, či docílit lepšího postavení, jeho vzorce agresivního chování se posílí. V podobných případech je vhodná prevence ze strany rodičů, kteří mohou s dětmi dělat smysluplnější a přínosnější činnosti, nežli je jen odložit k televizím, počítačům nebo tabletům a mít své volno.²⁵

---

²⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 94.

6. Poruchy související s chováním a kriminalitou

Poruchy chování jsou nežádoucí procesy v projevech chování, které vznikají na podkladu narušení sociální přizpůsobivosti. Tyto poruchy obvykle nezapříčiní jediný faktor, ale většina vzniká v kombinaci s nevhodným výchovným procesem, a tudíž se nejedná o projevy klasického duševního onemocnění.

Při první diagnostice a rozboru poruch chování je potřebné postupovat podle individuality jedince. Možné vlivy, které mohou v budoucnu zapříčinit nespolečenské chování, se dají zjistit už od prenatálního období matky, ale i v perinatálním či postnatálním, protože i tato období člověka ovlivňují jeho vývoj.

K častým poruchám chování u dětí a mládeže spojené s agresivním jednáním patří:

- ADHD,
- krádeže,
- kyberšikana,
- úmyslné lhaní,
- útěky a toulky,
- porucha chování s protispolečenskými rysy,
- záškoláctví.²⁶

Některým z nich se budu v této práci věnovat detailněji, protože z mých vlastních zkušeností – jak ze života, tak z praxí – mi přijdou více důležité a zásadní pro vznik a následek **delikventního chování**.

6.1 Šikana

Šikanu lze definovat jako situaci, kdy: *„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“*²⁷ Lze ji rozdělit do několika typů:

- fyzická agrese s možností použití zbraně,
- slovní agrese a možné zastrašování se zbraní,
- krádeže, poškození a krádež cizí věci,

---

²⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 101.

²⁷ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 20.

– násilné a manipulativní příkazy.²⁸

S tímto typem **delikventního** chování se můžeme setkat na všech druzích a typech škol. Promyšlené útoky jsou při vysokém počtu studentů a vzhledem k nemožnosti monitorovat všechna skrytá místa často provedeny neviditelně pro pedagogy a školní dozor. Další spolužáci se při nich buď přidávají k agresorovi, jiní se těmto konfliktům raději vyhýbají nebo dělají, že se vlastně nic neděje. Jiní se přitom sami stanou další obětí těchto útoků.²⁹

Útočník nemusí útočit sám. Může být obklopen svými stoupenci, kteří se k němu ze strachu přidají, či mají sami nutkavé chování ublížit ostatním, k němuž by se bez podpory skupiny jinak sami neodvážili. Rád bych proto podotknul, že **šikana** není záležitostí jedince, ale reakce na onemocnění společnosti – závist, nenávisť vůči rase, vyznání, sexuální orientaci, nespokojenost a upřednostňování v kolektivu, nespravedlivost učitelů apod.

Další typologie, kterou uvádí Kolář je tzv. skupinová dynamika šikanování, kterou lze dělit na pět stupňů onemocnění. Stupně je pro praxi důležité znát – pracovníkovi a terapeutovi totiž při práci usnadní specifikovat léčbu agresorů, protože s každým stupněm **šikany** je nutné pracovat trochu jinak. V léčbě by nemělo docházet k utlačení jak vnějších, tak vnitřních příčin **šikanování**. Nesmíme upustit od jednoduchých psychologických měření, která by neměla postačit k tomu, že nám řeknou, zda delikvent přešel svým jednáním „jen“ společenskou hranici chování, ale blíže poruchu chování specifikovat. Za velmi podstatnou shledávám prevenci **šikany**, se kterou by měla být seznámena všechna školská zařízení ale také rodiče, aby byli schopni rozpoznat vznik **šikany**, její typy a projevy, ale aby byli schopni jí v co největší míře zamezit, nebo pomoci obětem i agresorům.³⁰

Mezi pět stupňů onemocnění patří:

1. zrod ostrakismu,
2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace,

---

²⁸ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 20.

²⁹ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 20.

³⁰ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 31.

3. vytvoření jádra šikanující skupiny (klíčový moment),
4. většina přijímá normy agresorů,
5. totalita neboli dokonalá šikana.³¹

První stupeň. Laická společnost, ale i někteří učitelé se domnívají, že šikana vzniká výhradně v patologických kolektivech, a že k ní dochází zřídka. K tomuto problému ale nedochází čistě jen u jedinců s patologickým, delikventním a kriminálním jednáním. Třída se sama vnitřně hierarchicky dělí dle určitých rolí. Od žáků oblíbených k těm, co se baví se „všemi“, až po ty, na které se často „ukazuje“. Ti stojí na pomyslném okraji třídy. Jsou to žáci, kteří při výběru v kolektivních hrách zůstávají vždy poslední a osamoceně stojící. Bývají těmi, co nějak vyčnívají. Třeba tím, že rádi čtou a pak jsou označováni jako „šprti a s těma se nikdo nebaví.“ Oběťmi se stávají ti, na které se vytvářejí „vtipné“ přezdívky reflektující jejich vzhled. Toto jsou první krůčky k postupnému rozjezdu šikany, která se později může přenést z verbální roviny do roviny tvrdých fyzických útoků.

Druhý stupeň. Obyčejně stačí, když jedinec ze třídy ukáže svou slabost při společné aktivitě a někdo se toho chytí. Bývá to dítě, kterému se zrovna nemusí dařit, má z něčeho strach, ale nechce to dát okolí najevo, aby se právě na něj neukazovalo prstem, že je ten „slabý a trapný“. Zamaskuje to například tak, že bude ukazovat na chyby a slabosti druhých. V horším případě, se slabí jedinci se strachem něco říct stávají ventilem pro uspokojení neduhů a neúspěchů ostatních. S tímto stupněm už přichází i náznaky fyzických napadení.

Třetí stupeň. Na této úrovni se již dějí věci z předchozích úrovní ve větší míře. Podmínkou je, aby se v této etapě vykristalizovala i podskupina dětí, které budou hájit ty „slabší“, kterým je ubližováno. To se však moc často neděje, protože spíše nastává situace, kdy se agresori vyhraní vůči sobě navzájem a na chvíli se řeky zklidní. Změna nastane ve chvíli, kdy do třídy vstoupí další dominantní osoba se sklonem k šikaně.

Čtvrtý stupeň. Pokud se pozitivní část dětí nezapojí do boje proti agresorům, čímž však nemyslím stejné fyzické či psychické násilí, které je páčáno na slabších spolužácích, ale to, že o šikaně budou informovat pedagogy a v nutných situacích se postaví vůči

---

³¹ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 31–36.

agresorům (třeba jen trefnou verbální připomínkou), tak se prostředí nezmění. V tu chvíli je možné, že ten, který vypadá mírně a klidně, může začít se šikanováním ostatních.

Pátý stupeň. Tento stupeň šikany se častěji objevuje v nápravných zařízeních, ústavech a ve vojenském prostředí. S menší mírou brutality se s tímto problémem potkáváme ve školním prostředí. Jedná se o úplné rozdělení třídy na dva tábory. Jedni jsou agresori („*kingové, králové, nadlidi, mazáci, otrokáři...*“) a druzí jsou oběti („*poddaní, hulibrci, bažanti, špína, otroci...*“). Oběti jsou zneužívány, je jim kradeno jejich jídlo, peníze a věci, se kterými pak mohou agresori jakkoliv nakládat. V horším případě jim zneužívají duši, city, tělo, ale dokonce i jejich verbální projevy. V takových případech „otroci“ už nemají sílu a náladu, jakkoliv se z této pasti vymanit, a proto si šikanu nechávají líbit. V tuto chvíli už je nesmírně důležité, aby do situace zakročil kdokoli zvenčí.

Narážíme na čas a situace, kdy agresori prolamují poslední hranice únosnosti. Objevují se známky častého opakování, které se označuje také jako „*závislost na šikaně*“. Tvrdé útoky jsou vnímány pachatelem jako normální, na city a vinu už není místo. U obětí to je známka projevu slabosti.

Oběti, které si prošly výše uvedenými stupni šikany, řeší svojí situaci často odchodem ze školy, častou absencí, psychickým zhroucením a v nejhorším případě se dokonce mohou pokusit o sebevraždu.³²

K úplnému zamezení šikany podle mého názoru určitě nedojde. Spíše si myslím, že by jí za určitých podmínek šlo předcházet, nebo alespoň minimalizovat její výskyt. Klíčovým vztahem pro prevenci šikany je rozhodně vztah a výchova uplatněná mezi rodičem a dítětem. Důležité je nebagatelizovat případy šikany, být co nejvíce objektivní v jejich řešení a mít čas na své děti a bavit se s nimi o těchto věcech. Rovněž si myslím, že ve školních zařízeních veškerá šikana zachytit nejde, už z toho důvodu, že děti si pro šikanu vybírají místa, kam jen tak učitelský dozor nedochází (například toalety a šatny). Ve školách se navíc učitelé v některých případech mohou splést, nebo šikanu raději přehlížejí, aby nedošli do konfliktu s agresorem, rodiči ba potom na konec s vedením školy, a riskovali tak své pracovní místo. Učitelé by se proto měli naučit různé techniky

---

³² KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. s. 31–41.

práce se skupinami a jak řešit krizové situace, které nastávají z důvodů zanedbání šikany. V neposlední řadě by měla i škola samotná řešit případy šikany i se školními psychology, popřípadě si nechat poradit s externím zařízením, které se zabývá problematikou šikany.

6.2 Záškoláctví a útěky

Záškoláctví lze definovat jako vědomé a úmyslné zameškávání školního vyučování a školních povinností, aniž by o tom rodiče žáka věděli. Obecně existuje několik příčin a důvodů, proč dítě chodí za školu a neplní své povinnosti. Může jít o nezáměr a nechť ke vzdělání, špatné vztahy jak s rodiči, tak i s učitelem, popřípadě nezvládnutí studijních povinností a učiva. Obecně se dají záškoláctví rozdělit do dvou skupin:

- záškoláctví impulzivního typu,
- účelové a plánované záškoláctví.

Záškoláctví impulzivního typu znamená, že dítě předem nepřemýšlí, že by školu například během dopoledního vyučování opustilo. Jedná impulzivně a bez racionálního rozmyslu. Většinou tak činí, protože má třeba strach ze zkoušení nebo vyučujícího, je pod silným a permanentním tlakem rodičů na excelentní školní prospěch, nebo v neposlední řadě se chce vyhnout negativnímu vlivu party. V dalším případě může dítě trávit čas někde v opuštěné domácnosti se svou partou, kde se inklinuje ke zkoušení nebo už pravidelné konzumaci alkoholu, nebo jiné psychotropní a omamné látky. Během času stráveného mimo školní budovy může docházet do heren, popřípadě se účastnit krádeží či rvaček. Všechny tyto výstražné známky mohou okolí naznačovat, že něco není v pořádku jak s dítětem, tak mladistvým, který si sám nedovede se svou situací poradit. Stejně tak se ale může jednat o pózu vůči okolí, která může být ovlivněna kolektivem, ve kterém tráví volný čas.³³

6.3 Úmyslné lhaní

Takzvanou pravou lež dítě vypraví vědomě a s vidinou dosažení nějakého cíle. K těmto lžím dochází ve věku, kdy už si je jedinec schopný uvědomit rozdíl mezi pravdou a lží. V častých případech ji využívá v okamžiku, kdy se potřebuje zbavit, nebo vyhnout nepříjemné situaci, povinnosti nebo, jak již bylo řečeno, kvůli zisku a s vidinou dosažení cíle. Pravá lež se v drtivé většině případů neoznačuje za psychickou poruchu, ale spíše jako

---

³³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 124.

návyk. Děti nebo mládež, kteří využívají **úmyslného lhaní**, pochází často z domácího prostředí, kde je přísná výchova a jakákoliv maličkost, i jakkoli nevýznamná, je řešena fyzickými či psychickými tresty. Takto vychovávané dítě brzy zjistí, že ne na každou lež rodič či jiná autorita přijde. V těchto případech začne dítě lépe plánovat a připravovat se na její použití v každých nepříjemných situacích, aby zamezilo trestu, který by jinak následoval.

Další z případů, kdy dítě lže, je při uplatnění dítěte v kolektivu. Lží přesvědčuje spolužáky, ale třeba i učitele, o svém postavení ve společnosti. Tito jedinci často trpí pocity méněcennosti, nedokonalosti nebo nevyužitelnosti (například v kolektivních hrách). Tohoto důvodu ke lhaní obvykle využívají ti jedinci, kteří „vždy zůstanou jako poslední při výběru týmů.“

Jeden z dalších způsobů využití úmyslného lhaní u dětí je naprostá nechuť cokoliv dělat, nedocházet do školy, nepřipravovat se jak na školní, tak mimoškolní aktivity apod.³⁴

6.4 Agresivní chování

Jedna z příčin a důvodů agresivního chování je nedosažení cíle či věci, které si dítě velmi přeje. V dalších případech to může být i touha po uznání. Pokud se ani jedno nedaří, (dítě například nedostává svou hračku, nebo nemá uznání od učitele po dobře vypracovaném a odprezentovaném referátu), může přijít vztek, výkřiky nebo jiné projevy agresivity.

Odborníci a dětské psychologové se dohadují, zda se agresivita dědí či nikoliv. Mezi formy chování, které jsou dědičné a mohou být projevem agresivního jednání, se řadí například výbušnost v projevu, impulsivní jednání a v neposlední řadě také temperament. Pokud je agresivní chování viditelné už v dětství, je v první řadě důležitý zásah rodiče. Ten by neměl být striktně direktivní – rodič by se měl dítětem spíše pokusit o diskusi a vysvětlení, proč se tak chovalo a co ho k takovému jednání přivedlo.

Samozřejmě jsou i případy, kdy dítě vyvolanou agresivitu už někde vidělo, zažilo a zjistilo, že tím může docílit mnoha cílů. Nejedná se „jenom“ o domácí násilí, které má silnou váhu v projevech dítěte, ale i o vliv televize a internetu. V dnešních

---

³⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 111.

vysílacích programech je tolik filmů a seriálů s násilnou tematikou, že se děti skoro na nic jiného ani nemohou dívat. Ačkoli nechci tvrdit, že tomu tak je u všech dětí a dospívajících, děti si skutečně mnohdy neuvědomují, co za tím vším násilím a výhrůzkami je. I v tomto případě by bylo vhodné, kdyby rodič věnoval „chvilku“ svému dítěti a vysvětlil mu děj a význam sledovaného pořadu a v něm užitého násilí. Jsou totiž známy případy, kdy děti různé způsoby, co viděly v televizi, zkoušely na svých spolužácích a kamarádech. Motivací jim přitom mohla být touha po vyšším postavení v kolektivu, materiálním zisku, krádež svačiny nebo různých hraček, popřípadě i cenností.

6.5 Konzumace návykových látek

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti z roku 2015 uvádí, že: „*Mezi sociální souvislosti užívání drog patří nízké vzdělání, nezaměstnanost, problémy ve vztazích a rodině, nekvalitní a nestálé bydlení až bezdomovectví a další. Tyto problémy se často vyskytují současně a mohou vést k sociálnímu vyloučení.*“³⁵

Takzvaní **mladí dospělí** jsou specifickou skupinou, která se navzdory svému nízkému věku setkává s látkami, jež jim nejsou v obchodech prodejné, nebo se setkávají s nezákonnými látkami. Díky drogám si dokazují svou nezávislost a domnívají se, že čím dřív začnou kouřit, pít alkohol a mnoho dalšího, tím dřív se z nich stanou plnohodnotně dospělí lidé. Dnešní **mládež** v ČR nadměrně užívá marihuanu, alkohol a tabák. K nejranějšímu experimentování s drogami pravděpodobně dochází v prostředí part, které často bývají součástí určité subkultury, například hip-hopové, grungové, punkové apod.

Z vlastních zkušeností vím, že se děti setkávají s marihuanou, alkoholem a cigaretami už na druhém stupni základních škol. Je několik startovacích životních událostí, kvůli kterým mládež začíná experimentovat s drogami všeho typu. Nejčastěji mezi ně patří únik z běžného sterilního života a nudy, uchycení svého života do vlastních rukou a konečně „dospělé“ rozhodnutí, záliba v okolí apod.

Téma drog je mezi mládeží velmi oblíbené. Nejenom že se o drogách pokoušejí dozvědět něco nového teoreticky, často je chtějí vyzkoušet na vlastní kůži. Dát si drogu

---

³⁵ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti: Česká republika. Praha: Úřad vlády ČR, 2015. s. 111.

totiž musí být něco vzrušujícího, co člověku umožní vidět svět jinýma očima či „bejt v pohodě a nic neřešit“. Užívání drog je proto charakterizováno jako „sociálně patologický jev“, kdy se nejedná o problém, který se dotýká pouze jedince, ale přímo celé společnosti. Užívání drog sice začíná u jedince, ale postupem času se problém s drogou rozrůstá i mezi okolí lidí dítěte. V rodině mohou nastat hádky, vzájemné osočování, nebo přehlížení problémů, že jejich dítě drogy bere. Z vlastní zkušenosti vím, že to, když rodič nechce vnímat drogovou závislost, není nic, co by nebylo na denním pořádku. Radši budou označovat někoho jiného z problémů drog u jejich syna nebo dcery, než aby si připustili, že jejich dítě má problém s drogami. Docela snadno může dojít i na to, že radši budou vinu svalovat na někoho z okolí dítěte, než aby si rodiče uvědomili, že sami někde polevili.

Dlouhodobější využívání drog rovněž vede k postupné kumulaci problémů, což podporuje i čím dál tím větší závislost na látce. Ve výsledku se pak mohou objevit úteky z domova nebo z ústavu, krádeže jak v domácnosti, tak i mimo domov, lhaní nebo agresivní chování. Na výše uvedené se pojí také tzv. labeling, a to hlavně společenský. Lidé uživatele drog nazývají jako „fetáky, trosky, kedry...“, a tím je ostrakizují na okraj společnosti. Drogově závislý delikvent by však i rád patřil někam jinam a navrátil by se do běžné společnosti, ale okolí mu to tímto způsobem neulehčuje. Jeho sociální frustrace, asociální chování a další faktory jsou pak tímto společenským vyloučením rovněž podporovány.

Server Zdravotnický deník uvádí, že: „Podle zprávy loni ubylo školáků, kteří kouří a pijí alkohol. Tři čtvrtiny šestnáctiletých, kteří se v posledním měsíci napili, si dali alkoholický nápoj v restauraci, baru či na diskotéce. Podle výsledků kontrol děti s pořízením alkoholu a cigaret v restauraci uspějí v polovině případů. Ve večerkách se podaří dětem alkoholické nápoje a tabákové výrobky koupit až v devadesáti procentech případů.“³⁶

„V HBSC (*The Health Behavior in School-aged Children*) studii vytvořené Světovou zdravotnickou organizací (WHO) v březnu 2016 byla zveřejněna mezinárodní zpráva, která srovnávala postavení jednotlivých zemí v rámci Evropy vzhledem k užívání návykových látek. V oblasti kouření čeští žáci nepřevyšují evropský průměr – pravidelné kouření (alespoň jednou týdně nebo častěji) uvedla 2 % 11letých, 5 % 13letých a 16 %

---

³⁶ Zdravotnický deník: Zpráva o drogách: 640.000 lidí v ČR pije alkohol velmi rizikově [online]. Praha: Media Network, 2016. Dostupné z: www.zdravotnickydenik.cz/2016/11/zprava-o-drogach-640-000-lidi-v-cr-pije-alkohol-velmi-rizikove/

15letých. Zatímco zkušenosti s kouřením v 5. a 7. třídě jsou častější mezi chlapci, v 9. třídě kouří více dívky.“

„V konzumaci alkoholu vykazují čeští žáci nadprůměrné hodnoty – pravidelné pití alkoholu (alespoň jednou týdně) uvedlo 4-5 % 11letých, 7 % 13letých a 17 % 15letých (evropský průměr odpovídá 3 %, 5 %, resp. 13 %). Nadprůměrné hodnoty vykazovali především chlapci ve věku 15 let, a to jak v případě ukazatelů pravidelné konzumace alkoholu (alespoň 1 týdně nebo častěji), tak v případě opakované zkušenosti s opilostí. Nadprůměrné hodnoty vykazovali čeští žáci ve věku 15 let i v případě zkušeností s užitím konopných látek – zkušenost alespoň jednou v životě uvedlo v ČR 23 % chlapců i dívek (evropský průměr je 15 %).“³⁷

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti k tomuto doplňuje: „Stejně jako v předchozích třech letech realizovala společnost A Kluby ČR průzkum *Mládež a drogy v Jihomoravském kraji* (A Kluby ČR o.p.s., 2015). V r. 2014 bylo osloveno celkem 3 223 respondentů z 33 škol v kraji (1 291 žáků ZŠ, 349 studentů gymnázií, 1 325 studentů středních odborných škol a 258 studentů středních odborných učilišť. Celkem 1 455 respondentů (45,1 %) bylo ve věku 11–15 let, 1 640 (50,9 %) ve věku 16–19 let, ostatní (3,9 %) byli starší nebo věk neuvedli. Zkušenost s užitím návykové látky a/nebo hazardním hraním uvedlo 75,1 % dotázaných (64,0 % ve věku 11-15 let a 84,5 % ve věku 16–19 let). Zkušenost s užitím konopných látek v životě uvedlo celkem 29,3 % dotázaných, 3,9 % uvedlo užití halucinogenních hub, 2,3 % extázi, 1,5 % užilo LSD a pervitin. S cigaretami se respondenti setkali nejčastěji ve věku 13 let, s alkoholem a konopnými látkami ve věku 15 let, s ostatními látkami pak nejčastěji ve věku 15–17 let. Celkem 6,4 % uvedlo pravidelné užívání konopných látek (alespoň jednou týdně nebo častěji), 3,2 % ve věku 11-15 let a 8,9 % ve věku 16–19 let. Celkem 13,1 % uvedlo pravidelné hraní (alespoň jednou týdně nebo častěji) on-line hazardních her, 2,3 % hraje pravidelně na výherních automatech a 4,6 % uvedlo pravidelné kurzové sázení. Srovnání výsledků s minulými roky komplikuje fakt, že věková struktura respondentů se v průzkumech z jednotlivých let liší.“³⁸

³⁷ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti: Česká republika. Praha: Úřad vlády ČR, 2015. s. 50.

³⁸ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti: Česká republika. Praha: Úřad vlády ČR, 2015. s. 55.

6.6 Gambling

Jako první název pro závislost na hazardních hrách se užívalo chorobné hráčství, nicméně postupem času se ze zahraničí přejalo označení „**gambling**“ a „**gambleři**“. Termín popisuje další typ rizikové závislosti – mimo závislosti na drogách, alkoholu, pornografii apod. se totiž mládež a dospívající stávají závislými na výherních automatech, sázení a dalších typech hazardního hraní. S tímto problémem se setkáváme od 90. let 20. století, kdy se ve velkém rozmachu rozšířily výherní podniky (loterie, sázení, automaty apod.). Ze začátku se jednalo pouze o města, ale postupem času se gambling rozšířil i na obce a vesnice. Na různé dostihy se sázelo už dříve, avšak s přisunem nových forem hraní problém gamblingu eskaloval. Nejedná se o závislost fyzickou, ale psychickou.

Není nic zvláštního, že i tato závislost nedoprovází jenom samotné aktéry, ale také jejich rodiny a blízké přátele. Vede především ke krádežím v rodině, krádežím v obchodech, rabování a krádežím aut. Kriminální aktivita spojená s gamblingem je přímo úměrná tomu, jak rychle chce člověk díky automatům přijít k velkému množství peněz. Díky těmto případům se dá často odhadnout, že většina lidí, hrajících automaty jsou z většiny mladí muži.

Následující statistika byla vytvořena Národním monitorovacím střediskem pro drogy a závislosti v roce 2014.

„Výsledky analýzy podskupiny nezletilých v populačních šetřeních z r. 2014 naznačují, že zkušenosti s hraním hazardních her má 10–30 % osob ve věku 15–17 let. Nejčastěji jde o loterie, kurzové sázky a on-line hraní. Hazardní hraní nezletilých na EHZ nebo v kasinu bylo uvedeno výjimečně. Při posuzování výsledků je však potřeba vzít v úvahu nízké zastoupení nezletilých osob v těchto šetřeních. Výsledky lokálních studií ukazují, že se míra hazardního hraní dětí může lišit geograficky.

Zkušenosti s hazardním hraním včetně hraní na EHZ získávají děti již ve věku od 10 let. Ve věku kolem 15 let hlásilo zkušenost s hraním na EHZ cca 5–15 % dětí a zkušenost s kurzovými sázkami až 25 % dětí. Ve skupině sociálně znevýhodněných a dětí s rizikovým chováním jsou zkušenosti s hazardním hraním vyšší a část těchto dětí může vykazovat příznaky problémového hráčství. Je však potřeba vzít v úvahu omezenou validitu lokálních studií.“³⁹

---

³⁹ Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2014. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. s. 6.

Studie dále o prevenci gamblingu uvádí:

„Prevence problémového hráčství u dětí a mládeže je v ČR součástí konceptu školské prevence rizikového chování. Základními dokumenty v oblasti školské prevence jsou Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 (Strategie primární prevence).

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže a Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013. Hazardní hraní je jedním z mnoha témat v rámci prevence rizikového chování.“⁴⁰

6.7 Krádeže

O krádeži hovoříme například v tom případě, kdy **dítě** nebo **mladistvý** zcizí spolužákovy peníze a udělá to zcela dobrovolně a s vědomím toho, že jednal nesprávně. Většina odcizení věci není založena na psychické poruše, ale vychází z prostředí, kde dítě vyrůstá, kolektivu se kterým tráví volný čas, nebo z jeho postavení v této skupině.

Jsou i takové rodiny, ve kterých je rodičům jedno, co jejich dítě dělá a co provedlo. V jiné rodině, se dítě zase setkává s tím, že jeho rodiče sami někde něco ukradnou, což se stává součástí denního pořádku. Dokonce jsou i případy, kdy sami rodiče nutí své děti něco ukrást, aby se jim tzv. žilo lépe. Dítě se pak k životu staví obdobným způsobem.

Tyto situace řeší na prvním místě policie ČR, která případy krádeží následně předává OSPOD (Orgán sociálně právní ochrany dětí), kde jsou přítomni i kurátoři pro děti a mládež. Nejedná se však pouze o krádeže, protože pod OSPOD a kurátory pro děti a mládež spadá veškerá kriminální činnost mládeže a dětí. Jako důležité musíme vzít v potaz také to, že dítě či mladistvý mohou krást „jenom“ v případě, kdy touží po nějaké věci a sami si uvědomují, že mu ji rodiče nemůžou nebo nechtějí pořídit.

I náklonnost k určité skupině může být spouštěčem krádeží. Parta s asociálním chováním může mít za iniciační vstupenku do svého společenství právě krádež nějakého předmětu. Když si to ukážeme na skupině, která zneužívá návykové látky, tak právě drogově závislí kradou věci s vidinou finančního obnosu, za nějž si následně budou moci koupit drogy. U **mladistvých** lze hovořit i o krádežích aut, motocyklů a majetkové trestné

---

⁴⁰ Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2014. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. s. 112.

činnosti, ve které se chtějí buď pouze předvést v kolektivu, nebo to jsou signály k poruše chování s protispolečenskými rysy.⁴¹

6.8 Syndrom ADHD

ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) je porucha chování, která se projevuje v průběhu vývoje dítěte. Tvoří ji nedostatky v oblasti kognitivních a percepčně motorických funkcí, kdy je postiženo především afektivní, emotivní a sociální přizpůsobení. Chování dítěte je často impulzivní, neklidné a neschopné racionálního řešení problémů. Jedinci s **ADHD** špatně snáší různé příkazy, řády a omezení, protože mají obecně velké obtíže přizpůsobit se disciplíně a autoritám.

Mezi příznaky **ADHD** patří například zvýšená dráždivost, kdy je jedinec snadno vyprovokovatelný ke konfliktní odezvě, nebo naopak sám provokuje ostatní a dostává se do střetu jak s vrstevníky, tak i s autoritami, ať už to jsou rodiče, učitelé, vychovatelé, či pracovníci v sociálních službách. Děti s **ADHD** si pak těžce hledají přátele, kterými se převážně stávají jen další děti s **ADHD**. Jinak se s nimi totiž moc dětí přátelit nechce, nejsou schopny pochopit jejich chování a mnohdy ani spousta dospělých není schopna dětem podat vysvětlení, proč se takto **děti a mládež s ADHD** chovají.

Jedinci s **ADHD** se snadno nadchnou pro nějakou činnost, ale zpravidla nebývají důslední v dosažení ji dokončit. Při dlouhotrvajících neléčených potížích jsou vystavováni opakujícím se neúspěchům, se kterými bývají následně spojeny depresivní stavy, emotivní a impulzivní výbuchy vzteku nebo snížení jejich sebevědomí a motivace k další práci.⁴²

---

⁴¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 114.

⁴² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. s. 102.

7. Prevence delikvence a kriminality mládeže

„Pojem sociálně patologické jevy je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence. Ve školním prostředí pedagogové pracují s rizikovým chováním, které zahrnuje širší spektrum jevů a vůči němuž zaujímají účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizace projevů i rizik takového chování a případně je diagnostikují a následně přijímají efektivní opatření. Jedná se o práci s jedincem, nikoliv s fenoménem.“⁴³

„Oblast prevence kriminality zahrnuje všechny aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty, které se zaměřují na ovlivňování kriminogenních podmínek a na potenciální, faktické pachatele i oběti trestné činnosti. Kromě zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality je cílem preventivních opatření také zvyšovat pocit bezpečí občanů. Největší účinek zaznamenávají preventivní aktivity u nejrozšířenějších a občany nejvíce zatěžujících typů trestné činnosti, to jsou majetkové a násilné kriminality.“⁴⁴

Například programy pod PČR vypadají tak, že samotní preventisté (případně s doprovodem profesionálů z různých policejních složek) dochází do škol, školních zařízení, dětských domovů, výchovných ústavů atd. Tam se převážně formou přednášek s větším zaměřením na sekundární prevenci snaží komunikovat se studenty o různých tématech spojených s trestnou činností. Mladí lidé se tak mohou setkat s prevencí, a tím získat nové a užitečné informace. K těmto informacím mohou přijít například na dětských dnech nebo na „Dnech s policií“. Mimo policejní programy v prevenci proti kriminalitě se tímto zabývají i neziskové organizace, které pracují výhradně s **děti a mládeží**.

7.1 Primární prevence

Podle Matouška (2005) by se měl preventivní program začít zajímat a ovlivňovat danou cílovou skupinu v co nejkratším čase, aby nedošlo k delikventnímu chování. Je vhodné, aby si rodič u svého dítěte všiml již v mládí, že si zakládá na budoucí problémy. Tím mám například na mysli problémy s učením ve škole, které mohou vyústit ve školním

---

⁴³Prevence-info: Rizikové chování versus sociálně patologické jevy [online]. Praha: Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2016. Dostupné z: www.prevence-info.cz/p-prevence/rizikove-chovani-versus-socialne-patologicke-jevy

⁴⁴Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů [online]. Národní ústav pro vzdělávání: Evropský sociální fond a státní rozpočet ČR, 2011 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/Preventivni%20AD_aktivity_M%20Bstsk%20A9_policie_hl_m_Praha

prostředí k posměškům a urážkám okolí, na něž dítě může reagovat například agresí, nebo sebeizolací.

Následná péče v rámci primární prevence se děje jak s dítětem, tak s jeho rodinou. Může jít o změnu výchovných stylů, ale také nabídku strategií, jak zvládat problémy v rodině a společnosti jako takové. Programy jsou dlouhodobé a nad rodinou je veden dohled.

7.2 Sekundární prevence

Hlavní cílovou skupinou pro sekundární prevenci jsou jedinci, u kterých už došlo k sociálnímu selhání, ale prozatím ne v tak velké a závažné míře. U dětí je možné detekovat dlouhodobější sociální selhávání pomocí pre-delikventního chování, které se vyznačuje záškoláctvím, nerespektováním autority, drobnými krádežemi, popřípadě tabakismem.

Pokud u daného jedince následně zjistíme protizákonné chování, je lepší pokračovat tak, že se snažíme zamezit delikventovi styk s nelegální činností samotnou, nebo se skupinou, ve které tyto činy páchá. Pokud se mladistvý ocitne v ústavní výchově, tak bychom neměli dopustit jeho pokračování v kriminální činnosti jen díky tomu, že dostane nálepkou „kriminálník“.

V programu sekundární prevence můžeme poskytnout například:

- krizovou intervenci,
- trénink rodin zaměřený na dovednosti řešit konflikty, stanovit v rodině pravidla, naučit se naslouchat a správně odměňovat,
- posilovat sociální dovednosti,
- posilování rozhodování v náročných životních situacích.⁴⁵

7.3 Terciární prevence

Terciární prevence se zabývá cílovou skupinou, která již byla právně odsouzená za kriminální činnost, a proto se s ní pracuje na eliminaci opakovatelného selhání ve věci kriminální činnosti. Jedna z možností resocializace narušených osob je uplatnění delikventů na trhu práce, nová školní a pracovní rekvalifikace, nebo různé formy

---

⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, eds. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. s. 275.

poradenství. Cílem **terciární prevence** je **dospívající** po výkonu trestu udržet v nově dosažených výsledcích.⁴⁶

---

⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, eds. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. s. 276.

8. Intervence delikventní mládeže

Intervencí se rozumí odborná pomoc sociálního pracovníka s cílem co nejlepšího prospěchu jeho klienta, nebo zájemce o tuto službu, kdy sociální pracovník řeší sociálně nepříznivé situace konkrétního klienta. Poskytnutím této služby se rozumí vykonávat pomoc v souladu s principy sociální práce. Jedná se o aktivizaci klienta, nebo o podporu jeho schopností a kompetencí pro momentální ale i následné řešení nepříznivé sociální situace, tzn., aby byl klient schopen provádět následné úkony sám, nebo s minimální podporou. Při dlouhodobé intervenci s klientem se vytváří individuální plánování (postupné řešení klientovy nepříznivé situace) a plnění jejích kroků.

V České republice se mimo níže uvedená zařízení zabývají problematikou delikventních **dětí a mládeže** sociální pracovníci zaměstnaní na městských úřadech s rozšířenou působností, nebo kurátoři pro děti a mládež, kteří pracují ve státní správě na městských úřadech. Zabývají se dětmi a mládeží do osmnácti let věku. V rozmezí do patnácti let se zabývají trestnou činností, která by v osmnácti letech a výše znamenala trestný čin sankcionovaný odnětím svobody. Ve věkovém rozmezí patnácti až osmnácti let se kurátoři pro děti a mládež zabývají zahájeným trestným stíháním nebo přestupkovým řízením. Ve věkové kategorii dětí se nejvíce pracuje s jedinci, co jsou ve styku s drogami, hracími automaty, vandalismem apod.⁴⁷

Nadále bych zmínil funkce kurátorů pro děti a mládež podle směrnic OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí), kteří se ve své práci dle zákona 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí zabývají **děťmi a mladistvými** s poruchou chování či trestnou činností. Zejména se jedná o děti, které vedou „*zahálčivý a nemravný život*“ spočívající v:

- Zanedbávání školní docházky,
- nepracování, i když nemají dostatečný zdroj obživy,
- požívání alkoholu a jiných návykových látek,
- obživě prostitucí,
- spáchání trestného činu nebo
- jde-li o dítě do patnácti let věku, spáchání činu, který by jinak byl klasifikován jako trestný čin.

---

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 150.

Dále to jsou děti, které se opakovaně dopouštějí úteků od rodičů, ale i jiných osob, které jsou za ně výchovně odpovědné.

Pro ukázkou zde uvádím několik kroků, které musí kurátor pro děti a mládež vykonat během práce s klienty. Více viz níže.

- Vede administrativu, která se týká dětí a mladistvých, se kterými pracuje,
- na základě písemných požadavků orgánů činných v trestním řízení podává kvalifikované zprávy o osobách nezletilých a mladistvých, které se dopustily trestného činu,
- v souladu se z. č. 359/1999 Sb. využívá individuálních pohovorů, šetření poměrů v rodině, informací obecních úřadů, státních orgánů, škol, školských a zdravotnických zařízení, zaměstnavatele, apod.,
- provádí sociální šetření a kontrolu,
- poskytuje sociálně právní, výchovné, případně psychologické porady dětem i rodičům při řešení jejich rodinných, osobních a sociálních problémů a akutních krizových situací. Zprostředkovává pomoc odborných poradenských a zdravotnických pracovišť a jiných zařízení,
- dle zákona o rodině podává podněty na výchovná opatření u obtížně vychovatelných dětí a mladistvých a sleduje jejich účinnost,
- podává podněty soudu na zahájení řízení o předběžném opatření podle § 76, § 76a o.s.ř., a další.⁴⁸

8.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří mezi **služby sociální prevence**. Jsou určena dětem a mládeži ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy (např. kriminalita, závislost na omamných látkách). Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí, chránit je před vznikem **nepříznivých sociálních situací** a vytvářet podmínky pro jejich řešení. Služba může být poskytována anonymně.⁴⁹

Sociální práce s dětmi a mládeží v obtížných životních situacích je složitá a náročná už jen z podstaty toho, co se jim během dospívání stalo a čím si momentálně procházejí

---

⁴⁸ [online]. Dostupné z: www.mestonachod.cz/urad/socialni-zdravotnictvi/Standardy%20SPOD.pdf

⁴⁹ JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s. 368.

(např. rozpad rodiny, užívání drog, problémy ve škole, nové partnerské vztahy rodičů, konfrontace s delikventní činností, ba naopak ony samy jsou cílem týrání, zanedbávání nebo sexuálního zneužívání). Problém je, že děti a mladiství si jen málokdy uvědomí potřebu odborné pomoci. Sám si myslím, že to je dáno nízkou informovaností jak široké společnosti, tak i ve školních zařízeních.

Pokud se do nepříznivé životní situace dostane dospělý člověk, je schopný vyhodnotit jakou pomoc a kde jí může najít. Když se podíváme na lidi bez přístřeší, tak často ví, jak mohou něco se svou situací udělat. Pokud v zimě nemají kde spát, či je velký mráz, vyhledají různé noclehárny. Rodiče, kteří mají manželskou krizi, si jsou schopni najít potřebné služby (vztahové poradny, manželské poradny, krizová centra), aby svoje problémy vyřešili. Sami mají řadu více či méně odborných poznatků a zkušeností, kdy a na koho se mají obrátit.

Děti a mládež, se však nejsou schopny o odborné pomoci samy informovat a kolikrát ani netuší, kdo by jim nějaké informace mohl poskytnout. V případech, že o zařízeních, které by jim mohly pomoci, něco málo ví, tak je brzdí stud a nedokážou si pořádně představit, co by se tam mohlo dít, a zároveň mají obavy, že by tam potkaly někoho, kdo je zná. Z velké části ani mládež nemá moc zájem se s někým seznamovat, natož mu říkat, co má za problém – vyhýbají se veškeré pozornosti o své osobě. Další z možností, kvůli které nevyhledávají pomoc v podpůrném systému, je strach, kterým trpí převážně oběti a svědkové domácího násilí, nezletilí nucení k provozování prostituce, oběti školní šikany atd.

Úskalím sociální práce a výchovné práce s rizikovou mládeží je proto otázka prvotního kontaktu a interakce se sociálními pracovníky, kteří s mládeží pracují a u kterých by jejich pomoc mohla změnit aktuální situaci nezletilých. Navázání osobního kontaktu je zde nezbytnou podmínkou profesionality kontaktních pracovníků v tzv. „*nízkoprahově organizovaném působení*“.⁵⁰

8.2 Diagnostický ústav

V České republice byly vybudovány výchovné ústavy až v druhé polovině 19. století. Na starosti je měli zemské orgány, obce, nadace apod. I přesto, že nadace a spolky byly

---

⁵⁰ JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s. 375 – 376.

v některých případech tzv. nestátní, stát je měl až do druhé světové války pod drobnohledem. V té době to bylo nařízeno díky „soudně uloženým opatřením“. K tomu se přidávaly i předpisy, které upravovaly práci výchovných ústavů s klienty. Předpisy o ústavní výchově byly pevné, díky čemuž se s klienty pracovalo v každém zařízení jinak. S tím se spojovalo i obsazení svěřenců. Ve výchovných zařízeních se objevovali svěřenci různých věkových kategorií, ale také klienti s pestrými výchovnými a trestními problémy. Při práci s **děťmi a mládeží** byly oproti dnešku rozdíly v počtu svěřenců i ve skupinách, se kterými se muselo pracovat. Tím myslím různé práce v dílnách, ale i kolektivních hrách, terapiích apod.

Existoval i větší důraz na pestrost činností v ústavech. Některá zařízení kladla větší důraz na studium, jiná zase na práci, což se lišilo dle jednotlivých ústavů a jejich vedení. Právě zařízení, které kladla větší důraz na práci, se rozdělovala do „*internátních, kde se vyučovalo řemeslo, jako pomocná síla pro podnikatele z okolí, nebo jako zemědělské farmy*“. I v dnešní době se vedou zařízení, která fungují jako zemědělské farmy. Provádí se zde komunitní práce s mládeží závislou na omamných a psychotropních látkách. Primární forma léčby v těchto zařízeních probíhá pomocí ergoterapie. „*Ergoterapie je profese, která prostřednictvím smysluplného zaměstnávání usiluje o zachování a využívání schopností jedince potřebných pro zvládnutí běžných denních, pracovních, zájmových a rekreačních činností u osob jakéhokoli věku s různým typem postižení (fyzickým, smyslovým, psychickým, mentálním nebo sociálním znevýhodněním). Podporuje maximálně možnou participaci jedince v běžném životě, přičemž respektuje plně jeho osobnost a možnosti. Pro podporu participace jedince využívá specifické metody a techniky, nácvik konkrétních dovedností, poradenství či přizpůsobení prostředí. Pojem „zaměstnávání“ jsou myšleny veškeré činnosti, které člověk vykonává v průběhu života a jsou vnímány jako součást jeho identity. Primárním cílem ergoterapie je umožnit jedinci účastnit se zaměstnávání, které jsou pro jeho život smysluplné a nepostradatelné.*“⁵¹

Jak už jsem uvedl v kapitole **Věkové vymezení dětí a mládeže**, svěřenci diagnostických ústavů by měli strávit v zařízení šest až osm týdnů. Až do roku 1940 byla práce s delikventy mnohem delší, což přispívalo k tomu, že v lepších ústavech bylo silnější pouto mezi pracovníkem a delikventem. V zařízeních fungovala i následná péče po propuštění (post-penitenciární péče). Pracovníci jim pomáhali například ve výběru

---

⁵¹ Česká Asociace Ergoterapeutů. Object moved [online]. Copyright © 2008 Michal Rod. Dostupné z: www.ergoterapie.cz/Page.aspx?PageID=1

práce, ale také najít si nové bydlení. Následkem spolupráce po propuštění byl i dlouhodobý kontakt pracovníka a propuštěného.

Jednotná síť ústavů pro děti a mládež začala vznikat v padesátých letech. Kromě změn v názvech fungují dodnes. Došlo k vzniku dětských domovů se zvýšenou výchovnou péčí, záchytných domovů pro děti a mládež. Po změnách v názvech a organizačních stránkách se nakonec nastavili ústavy pro děti a mládež do struktury, která je i v současné době. Tyto zařízení jsem opět vymežil v kapitole **Věkové vymezení dětí a mládeže**.

V současné České republice je momentálně osm dětských diagnostických ústavů a tři diagnostické ústavy pro mládež.⁵²

Do diagnostického ústavu se může **dítě** dostat buď nařízením soudu, nebo dobrovolným nástupem. Dobrovolný nástup do diagnostického ústavu se využívá jen minimálně. Z mé odborné praxe v diagnostickém ústavu jsem narazil pouze na jeden případ chlapce, který nastoupil do zařízení dobrovolně.

V praxi jsem taky narazil na otázky studia, kdy jsem se chlapců ptal na jejich studium. Většina z nich nevidí lepší budoucnost díky vystudované škole. Některým prý stačí jen základní škola. Ovšem co mě mile překvapilo, bylo to, že pár jedinců dodělávají učňovský obor a chtějí se nadále zdokonalovat. Chodí na brigády v jejich oboru a berou to jako motivaci do života.

První kroky v zařízení jsou mířeny k sociální pracovníci. Ta má za úkol zkontrolovat veškeré potřebné doklady. V další etapě je psycholog, který s klientem založí jeho „*dekurz*“ (dekurz je záznamový arch, ve kterém v tomto případě píše psycholog souhrnné informace z rozhovoru s klientem při nástupu do zařízení.) Poté přebírají kompetenci nad dekurzy vychovatelé, kteří tam zapisují chování **delikventa**.⁵³

---

⁵² MŠMT ČR [online]. Copyright © [cit. 03.06.2017]. Dostupné z: www.msmt.cz/uploads/Kontakty_na_primo_rizene_organizace_MSMT_2017.pdf

⁵³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. s. 151.

9. Metodika rozhovorů

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo potvrzení, nebo vyvrácení vědecko-výzkumných předpokladů. První předpoklad, se kterým pracuju, je, že u rodin, které procházejí sociální krizí, nebo se jedná o nezralou rodinu, či patologické prostředí v rodině, nebo ve společnosti, ve které se objevují taktéž patologické jevy, může negativně ovlivnit vznik delikventního chování u dětí a mládeže. Proti tomu jsem postavil druhý předpoklad, že rodina a společnost nijak neovlivňují vznik delikvence u dětí a mládeže.

K získání informací jsem realizoval skromné kvalitativní výzkumné šetření. Jako metodu pro získání informací jsem použil dotazování pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Tato metoda spočívá v tom, že výzkumník vytvoří otázky, podle kterých vede rozhovory, ale nemusí se jich pevně držet. Podle potřeby a situace lze otázky různě přesouvat a doptávat se nad rámec předem vytvořených otázek.

Respondenti byli vybráni na základě mé praxe v jejich zařízeních a na doporučení vedoucího bakalářské práce. Rozhovory jsem učinil se dvěma sociálními pracovníci, kdy jedna byla z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež a druhá ze sociálně aktivizační služby pro rodiny. Další rozhovory proběhly s kurátorem pro děti a mládež, dále s hlavním vychovatelem v diagnostickém ústavu pro chlapce a nakonec s kriminalistou Policie ČR z SKPV (Služba kriminální policie a vyšetřování) Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy.

Výzkumné šetření nejprve probíhalo vytvořením otázek, následovně kontaktováním a spoluprací s respondenty, zachycením jimi poskytnutých informací a jejich následným zpracováním.

Výzkumné otázky jsem vytvořil, abych mohl potvrdit nebo vyvrátit mé hypotézy.

Otázky, na které jsem se doptával, vypadaly takto:

1. Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce stručně profesně představit?
2. A můžete mi nyní také stručně představit organizaci (zařízení), ve které pracujete a kvůli jejímuž poslání s Vámi také dělám tento rozhovor?
3. Kdo jsou vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci.
4. Za jakých okolností (bezprostřední objektivní příčiny) se k Vám dostávají?

5. Jaké věkové kategorie dětí a mládeže k Vám do zařízení dochází?
6. Lze říci, z jakého socio-ekonomického prostředí jsou?
7. Znáte jejich rodinné poměry? Jaké jsou, obecně řečeno?
8. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování.
9. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy? Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.
10. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?
11. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?
12. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaká specifika?
13. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci Vaší práce, a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?
14. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich klientů?
15. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku drogové závislosti u dnešních dětí a mládeže.
16. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku gamblingu u dnešních dětí a mládeže.
17. Jak hodnotíte úroveň a efektivitu programů sociální prevence tematizujících právě závislostní chování dětí a mládeže obecně?
18. A nyní poněkud utopická otázka. Co by se podle Vás mělo a muselo změnit, aby vaší sanace (sociální práce) vlastně nebylo třeba?

V posledním rozhovoru s kriminalistou Policie ČR, museli být otázky částečně pozměněny z důvodu jeho profesionalizace a jiného kontaktu a spolupráce s dětmi a mládeží, kterou se zabývám v bakalářské práci.

9.1 Průběh rozhovorů

K **prvnímu rozhovoru** jsem se rozhodl pro sociální pracovníci, která pracuje v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež v Příbrami. Rozhovor proběhl přímo v jejich zařízení. Odpověděla na všechny otázky. Rozhovor proběhl 4. 5. 2017 a trval hodinu a půl.

Druhý rozhovor proběhl se zástupcem ředitele a hlavním vychovatelem v diagnostickém ústavu v Praze. Na některé otázky mi nebyl schopný v krátkosti respondent odpovědět. Rozhovor se uskutečnil v jejich zařízení a trval hodinu 5. 5. 2017.

Třetí rozhovor proběhl se sociální pracovnící Farní charity v Příbrami 27. 5. 2017 a trval přibližně hodinu. Rozhovor se uskutečnil přímo v jejich zařízení. Vše proběhlo v pořádku. Pracovnice odpověděla na všechny otázky bez jakéhokoliv zaváhání.

Čtvrtý rozhovor byl uskutečněn 27. 5. 2017 s kurátorem pro děti a mládež v Příbrami a to přímo v jejich zařízení, kde respondent pracuje. Způsobem, kterým mi respondent odpovídal, byl velmi zajímavý. Bylo to i tím, v jakých situacích se respondent se svými klienty setkává a jaké případy s nimi řeší.

Poslední pátý rozhovor byl uskutečněn s kriminalistou Policie ČR. Rozhovor trval půl hodiny a to 8. 6. 2017. Respondent mi odpověděl na všechny otázky bez žádného problému a se značnou vstřícností. Místo konání bylo na 3. oddělení Krajského ředitelství policie hl. města Prahy. I tímto byl pro mě rozhovor specifickým.

9.2 Shrnutí

Při porovnávání teoretické části s rozhovory zjišťuji jednoznačné shody v určitých okruzích a problematikách, kterými se zabývám právě v teoretické části. Při rozhovorech jsem se doptával na rodiny a společnost, která je nějakým specifickým způsobem pokřivená. To jsou rodiny, které převážně nejsou schopné zajistit jejich dítěti zdravý a rovnoměrný vývoj. Každý z pracovníků, se setkává s různými případy rodin, které mají svojí patologii zasaženou v něčem jiném. Recidivisté, VIP rodiny, závislý na hraní nebo omamných a psychotropních látkách, rodiče, co svoje děti zneužívají, zanedbávají nebo týrají. Často to jsou rodiny, které nemůžou, nechtějí, anebo neumí se postarat o své děti. Ale v jednom bodě se shodují naprosto všichni respondenti, faktory, které podporují vznik delikventního chování u dětí, a mládeže je zaviněn právě patologickou rodinou a sociální nápodobou, díky které děti spoustu věcí přijmou za své.

V rozhovorech jsem se zajímal i o faktory vzniku, které na jedince přicházejí i ze širšího okolí. Tím myslím školské prostředí, závadové party, ale také i místo kde vyrůstají a žijí a s tím spojené výskyt rizikové chování. Dotazující mi odpověděli převážně jednoznačně, že pokud, mají děti a mládež z větší části kvalitní zázemí v rodině, která jim dává dobrý základ ve výchově a cítí lásku a oporu v rodině, tak se riziko možného vzniku delikvence přebírané z okolí snižuje, ale takovéto tvrzení že jejich dítě nikdy nic, určitě potvrdit nelze. Každý jedinec je individuální a možným pobídkám jen tak někdo neodolá.

V otázce, zda je možná příčina delikventního chování vlivem médií, se odpovědi trochu odlišovali. Ale opět se všichni respondenti se sešli v jednom bodě a tím je vliv sociálních sítí a s tím spojená kyber-šikana.

Z výpovědí, které byly zachyceny během rozhovorů a porovnávání obou částí bakalářské práce, lze potvrdit hypotézu, že určitým způsobem rodina a společnost mají příčinu vzniku delikventního chování u dětí a mládeže.

Závěr

Na závěr bakalářské práce bych chtěl zmínit, že jsem velmi rád, že jsem si vybral téma „Rodina a společnost jako příčina delikvence“. S tímto tématem jsem se stále dokola setkával na svých odborných praxích a díky této zkušenosti si oprávněně myslím, že každý budoucí sociální pracovník by měl mít celkový obraz toho, co toto téma obnáší. Na jedné straně každý vnímáme to, jak by to mělo být, ale realita je zcela odlišná. K psaní bakalářské práce jsem nevyžíval pouze knižní a internetové zdroje, ale také zkušenosti sociálních pracovníků, se kterými jsem se setkával během svých odborných praxí a kteří mi poskytovali velmi cenné a důležité informace k vypracování této práce. Všechny tyto poznatky jsem shrnul v praktické části této práce, jejíž cílem bylo poskytnout reálný obraz toho, jak danou problematiku vnímají lidé, kteří se s ní dennodenně setkávají v praxi.

Díky této bakalářské práci, která je vypracována na podkladě odborné knižní literatury, rozhovorů a vlastní praxe, vyplývá, že jednou z nejdůležitějších věcí v životě jedince je mít vlastní kvalitní rodinné zázemí. To je naprosto nevyvratitelný fakt. V tomto případě to například znamená láska a porozumění v rodině, pochopení druhých a podpora a doprovázení v jejich těžkých životních etapách. Což rodinám, které jsem zmiňoval, zcela nebo částečně chybí. Rizikové rodiny, ve kterých je větší pravděpodobnost vzniku a projevů delikventního chování u dětí, se buď o své děti neumí, nemůžou nebo nechtějí postarat. K těmto třem základním bodům se ještě přidá patologické chování, které děti velmi snadno díky sociální nápodobě okolního chování přebírají.

Z pohledu širší společnosti se jedná o pochopení a uznání jedince, který určitým způsobem může vyčnívat z většiny, ale ne vždy svou vinou. Na druhou stranu je důležité si uvědomit, že též přátelé mohou přebírat funkce primární rodiny, čímž může dojít ke stabilizaci chování daného jedince. Díky nim se dospívající může dostat do situací, kdy podpůrná skupina (přátelé) zcela nahradí roli primární rodiny v životě delikventního jedince a pomůže mu začlenit se do každodenního života. Na druhou stranu zde ale máme i situaci, kdy se delikventní jedinec při ztrátě nebo nefunkčnosti primární rodiny může dostat do vlivu rizikové (tzv. závadové) skupiny, kde dojde k projevům delikventního chování a následnému odsouzení společností okolo něj. Dostáváme se tak do začarovaného kruhu, kdy na ztrátu či nefunkčnost rodiny v přímé souvislosti navazuje změna jedincova chování a následná nesoučinnost se standardy společnosti.

Následkem této nefunkčnosti mohou být drogy, ničení cizích věcí, šikana, krádeže a řada dalších negativních projevů, které ve finále mohou vést až k trestnímu postihu jedince.

Důležitou roli zde mohou hrát i nízkoprahová, diagnostická a výchovná zařízení. Jejich možnosti jsou však omezené a úlohu primární rodiny se jim nemůže podařit nikdy zcela nahradit. Jedná se pouze o preventivní a podpůrné opatření, které však nebude fungovat bez součinnosti jedince, jeho rodiny a daného zařízení. Bez vzájemné kooperace nedojde ke kýženému výsledku.

Jedním z cílů mé bakalářské práce bylo také zjistit, zda se shoduje teoretická část této práce s její částí praktickou. Jak se říká, jedna věc je teorie, ale praxe je něco úplně jiného. Po dokončení veškerých rozhovorů s respondenty mohu s jistotou říci, že se obě části shodují ve většině bodů. Najdeme tu však jeden bod, který není ve shodě. Teoretická část se praktické částečně vymyká. Je jím vliv médií na vznik delikvence dětí a mládeže.

Jedna část dotazovaných se shodla v jednom bodě a to v tom, že při vzniku delikvence mají média nezanedbatelný vliv a to v tom, že určitým způsobem dítě a mládež ovlivňují a formují jejich postoj k životu. Část z respondentů dává největší váhu právě často diskutovaným sociálním sítím, kde dochází k možnému vydírání, kyber-šikaně a vyhrožování jedincům, kteří jsou ohrožitelní vlivem jejich životní situace. Zatím dotazovaní hned dodali, že je zde hlavní problém v rodičích, kteří zanedbávají dohled nad činnostmi jejich potomků na sociálních sítích. Rodiče by měli brát důraz na prevenci, kterou lze provádět včasným vysvětlením možných rizik spojených s pohybem na internetu, zejména pak na sociálních sítích.

Druhá část respondentů, tento vliv nepovažuje za zásadní a zásadní problém vidí zcela jinde.

Já osobně zaujímám postoj, že k možnému vzniku delikvence přispívá částečně i hraní agresivních počítačových her a sledování filmů, které v dětech svým obsahem vzbuzují vlnu agrese, která vede k násilí. Je důležité si uvědomit, že tento vliv není plošný. Existují jedinci, u kterých hraní her a sledování filmů nevyústí v nepřiměřené projevy. Ale na druhou stranu ta "riziková část" dětí a mládeže, která je ovlivnitelná tím, co přijímá, není zanedbatelná, a proto by měli rodiče brát důraz na onu prevenci.

Mohu tedy potvrdit, že rodina a společnost na vznik delikventního chování u dětí a mládeže do určité míry přispívá a to zejména tím, že dítě je obrazem jejího chování.

Proto by měl jít každý rodič vzorem a uvědomit si, že tím, jak se postaví k výchově svého dítěte, ovlivní i svůj život v budoucnosti.

Seznam literatury a použitých pramenů

Knižní zdroje:

1. JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
2. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
3. KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. 232 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
4. KŘENEK, P. Delikvence dětí a mládeže. *České vězenství*. 1998, 6(2), 39 s.
5. LÁNYOVÁ, B. Delikvence dětí a mládeže. *České vězenství*. 1998, 6(2), 39 s.
6. MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 154 s. ISBN 8086008347.
7. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. 190 s. ISBN 978-80-247-5309-6.
8. MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník: II. svazek, P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5.
9. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
10. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-x.
11. MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. 232 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
12. URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 231 s. ISBN 978-80-7380-397-1.
13. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog pro Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti: Česká republika*. Praha: Úřad vlády ČR, 2015. 209 s. ISBN 978-80-7440-134-3.

14. *Výroční zpráva o hazardním hraní v České republice v roce 2014*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015. 146 s. ISBN 978-80-7440-126-8.

Elektronické zdroje:

1. *Česká Asociace Ergoterapeutů*. Object moved [online]. Copyright © 2008 Michal Rod. Dostupné z: www.ergoterapie.cz/Page.aspx?PageID=1
2. *Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. Národní ústav pro vzdělávání: Evropský sociální fond a státní rozpočet ČR, 2011 [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/Preventivn%C3%AD_aktivity_M%C4%9Bstsk%C3%A9_policie_hl._m._Prahy
3. MŠMT ČR [online]. Copyright © [cit. 03.06.2017]. Dostupné z: www.msmt.cz/uploads/Kontakty_na_primo_rizene_organizace_MSMT_2017.pdf
4. Práce s žáky se specifickými poruchami chování: Klasifikace poruch chování. *PEDAGOGINKLUZE.CZ* [online]. Praha: TEACH TEAM, 2014. Dostupné z: www.pedagoginkluzecz.cz/13-klasifikace-poruch-chovani
5. Počtem uživatelů internetu jsme přeskočili Evropu | ČSÚ. *Český statistický úřad | ČSÚ* [online]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/poctem-uzivatelu-internetu-jsme-preskocili-evropu>
6. *Prevence-info: Rizikové chování versus sociálně patologické jevy* [online]. Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: www.prevence-info.cz/p-prevence/rizikove-chovani-versus-socialne-patologicke-jevy
7. *Výchovné problémy v dysfunkčních rodinách – Šance Dětem*. Informační portál – Šance Dětem [online]. Copyright © Nadace Sirius. Dostupné z: www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/vychovne-problemy-v-dysfunkcnich-rodinach.shtml
8. Výchovné styly v rodině | Demokratická, ochránářská, autoritářská, zanedbávající výchova. *PSYCHOLOGIE **** | PhDr. Michaela Peterková | online psychotesty, online kurzy psychologie, programy proti stresu [online]. Copyright © PhDr. Michaela Peterková 2008. Dostupné z: www.psyx.cz/vychovne-styly-v-rodine/[online]. Dostupné z: www.mestonachod.cz/urad/socialni-zdravotnictvi/Standardy%20SPOD.pdf
9. *Zdravotnický deník: Zpráva o drogách: 640.000 lidí v ČR pije alkohol velmi rizikově* [online]. Praha: Media Network, [cit. 2017-05-27]. Dostupné z:

www.zdravotnickydenik.cz/2016/11/zprava-o-drogach-640-000-lidi-v-cr-pije-alkohol-velmi-rizikove/

10. Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 - Ministerstvo vnitra České republiky. *Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2017 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena. Dostupné z: www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx

Zákon

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Příloha

Seznam příloh

Příloha 1: Informovaný souhlas s využitím výzkumného rozhovoru

Příloha 2: Rozhovor se sociální pracovnící *Farní charity Příbram*

Příloha 3: Rozhovor s vedoucím vychovatelem *Diagnostického ústavu Praha*

Příloha 4: Rozhovor s *Kurátorem pro děti a mládež v Příbrami*

Příloha 5: Rozhovor se sociální pracovnící z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Příbram

Příloha 6: Rozhovor s kriminalistou Policie ČR

Příloha 1: Informovaný souhlas s využitím výzkumného rozhovoru

INFORMOVANÝ SOUHLAS S VYUŽITÍM VÝZKUMNÉHO ROZHOVORU

Je zaznamenán k umožnění rozhovorů s pracovníky do bakalářské práce

RODINA A SPOLEČNOST JAKO PŘÍČINA DELIKVENCE

Výzkum je určen pro vytvoření praktické části bakalářské práce vedené na HTF UK. Bakalářská práce je psána na oboru Sociální a charitativní práce Šimonem Puškárem.

Cílem těchto rozhovorů je porovnat praktickou část s teoretickou částí, tedy zda je možná příčina vzniku delikventního chování, na podkladech, které vychází z rodinného nebo společenského prostředí.

K vypracování analýzy je u respondentů důležité znát organizaci, ve které pracují. Nikoliv však místo bydliště a jiné citlivé údaje. Dále pracovník může, ale také nemusí zveřejňovat své jméno.

Prohlášení:

Respondent souhlasí s poskytnutím rozhovoru a k tomu daných informací.

Respondent souhlasí s výše uvedeným textem.

Respondent nemusí odpovídat na veškeré otázky.

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru pro Šimona Puškára pro účely výše uvedeného a popsaného výzkumu.

V Příbrami/Praze

Dne:

Podpis výzkumníka:

Šimon Puškár

Podpis:

Příloha 2: Rozhovor se sociální pracovnící *Farní charity Příbram*

Rozhovor byl uskutečněn 27. 5. 2017 v 10:00 v místě organizace, ve které respondentka pracuje. Odpovědi byly zaznamenány do nahrávacího zařízení a neprodleně po ukončení rozhovoru přepsány do počítače. Respondentku jsem si vybral, protože pracuje s rodinami a dětmi v rizikových životních situacích.

Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce stručně profesně představit?

„Bc. I. Š, DiS. 10 let praxe v sociálních službách, plus 2 roky při škole.“

1. A můžete mi nyní také stručně představit organizaci (zařízení), ve které pracujete a kvůli jejímuž poslání s Vámi také dělám tento rozhovor?

„Pracuji ve Farní charitě Příbram. Pracuji jako sociální pracovníce v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi. Poslání? Pomoc rodinám v osamostatnění se jak od dávek, tak také od dalších služeb a zařízení, které jim poskytují další služby (pomoc). Pomoc v péči o jejich děti a zařizování věcí kolem celé rodiny. Také jim pomáháme s dluhovou problematikou.“

2. Kdo jsou Vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci.

„Rodiny s dětmi.“

3. Za jakých okolností (bezprostřední objektivní příčiny) se k Vám dostávají?

„Je několik možností. Mám dobrou práci s OSPODem, od kterých přebírám práci s rodinou. Sociální pracovníce zavolá, obeznámí mě s celou rodinou, s čím potřebují pomoc a na čem lépe zapracovat. A na tom s rodinou úzce spolupracují. Nebo si nás rodina sama vyhledá. Máme dobrou propagaci naší služby. A jako poslední, že se obeznámí s naší službou klienti navzájem.“

4. Jaké věkové kategorie dětí a mládeže k Vám do zařízení dochází?

„Jsou to děti od narození do 18 let. Řešíme problémy se školou, zanedbané děti, nebo s výchovnými problémy.“

5. Lze říci, z jakého socio-ekonomického prostředí jsou?

„Z 90 % jsou to sociálně slabé rodiny a také rodiny na okraji společnosti.“

6. Znáte jejich rodinné poměry? Jaké jsou, obecně řečeno?

„Bohužel jsou to v 90 % neúplné rodiny, ve kterých se opakuje sociální vzorech chování. Matka zůstane doma sama, otec je opustí, nebo se o děti starají prarodiče. Málo kdy mám na starosti úplnou rodinu. Uvedu příklad z praxe, mám rodinu kde klientka má 4 syny a 3 dcery, v poslední době má všechny 4 syny ve výkonu trestu. Přičemž sám její manžel je recidivista, který v poslední době je také ve výkonu trestu. A všechny dcery mají své přátele a manžele rovněž ve výkonu trestu. Na tomto jde bohužel krásně vidět sociální nápodoba a přivlastnění si modelu přijímání podprahově svých partnerů. Vybírají si stejný model, jako byl jejich otec.“

7. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování?

„Převážně u mých klientů se jedná o sociální nápodobu, převzatou buďto z rodin, nebo prostředí, kde vyrůstají.“

8. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy? Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.

„Podle mých zkušeností, může vzniknout delikvence na školách díky partám, ale převážně to vše vychází z rodiny.“

9. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?

„Podle mého jsou to vzory. Nemají dobrý mužský nebo ženský vzor, který by jim ukázal zastání funkce, kterou tato pohlaví vykonávají. Nebo to jsou porušené sociální vazby.“

10. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?

„Jako nejdůležitější jako médium je podle mého internet, sociální sítě apod. Pořád beru v potaz kvalitní sociální vztahy v rodinách, který by tomu mohli zabránit. Mimo filmů, s agresivní tematikou, přidávám větší váhu akčním počítačovým hrám, kde si potom chtějí vyzkoušet i v reálu to, co zažívají přímo v té hře.“

11. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaké specifika.

„Z vlastních zdrojů vím, že zrovna Příbram má procentuálně nejvíce dětí na ubytovnách, což je více, než v Ostravě. Na Příbramsku, vychováváme nejvíce dětí ve velmi špatných podmínkách. Není to počtem ubytoven, ale žije tam velké procento rodin s dětma. A to je jasně geologicky dané, že i rodiče když se snaží, tak děti vnímají celé okolí ubytoven, kde přijímají i ten vzorec, že dělat vlastně nemusí, ale peníze jim stejně přijdou. Tak proč by chodili do škol apod.“

12. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci vaší práce, a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?

„Například je velmi rozšířená kyberšikana, natáčení videí a možné následné vydírání, že to dají na internet a všichni budou vědět o tom člověku nějakou trapnost. Což to dítě samozřejmě nechce a neví jak se bránit, tak udělá vše pro toho daného agresora, který ho tímto způsobem ovlivňuje. V práci se s ní setkávám a to v rodinách. Kde buď ten agresor žije, nebo tam žije oběť. Ale také mám rodiny, kde to dítě je šikanováno přímo ze strany rodičů a sourozenců. Na táborech, které děláme pro děti, jsem se setkala taky se situací, že právě dítě ze střední vrstvy šikanovalo dítě ze sociálně slabé rodiny. Potom, co jsem na to upozornila maminku chlapce ze střední vrstvy, tak mi na to odpověděla, my se s nikým takovým jako je ten kluk (myšleno ze sociálně slabé rodiny) nesetkáváme, tak jak ten můj může vědět, jak se k nim má chovat?“

13. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich klientů?

„Měla jsem rodinu, kde byl pětiletý chlapec, který denně kouřil marihuanu, kde jeho kognitivní funkce byly naprosto nefunkční, s tím že ho nevzali ani na speciální školu. Jeho starší bratr (13 let) je uživatelem drog (pervitin, LSD, marihuana). S tím, že sami rodiče jsou konzumenty marihuany a nemají naprosto zájem o svoje děti.“

14. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku drogové závislosti u dnešních dětí a mládeže.

„Určitě sociální nápodoba. Nespokojenost, ale také přehnané nároky ze strany rodičů, kde díky užívání drog, utíká z jejich vlivu. Což nám ukazuje, že to není jenom problematika sociálně slabých a vyloučených rodin.“

15. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku gamblingu u dnešních dětí a mládeže.

„U mládeže to sleduji tak, což je můj osobní názor, že to jsou převážně děti rodin z vyšších vrstev společnosti, kde na děti nemají čas. A tím, že například dostávají vysoké kapesné, tak opět z důvodu nějakého úniku začnou hrát automaty. A mladí mají větší sklon, upadnout do závislosti, oproti dospělým. A gambler jako v rodině, tak máme případy, kdy prohraje veškerou dávku/y. S policií a se sociální pracovníci obcházíme herny a z mých patnácti klientů (otců z rodin) jsem v herně potkala čtyři otce, kdy dávali do automatu peníze dávky hmotné nouze.“

16. Jak hodnotíte úroveň a efektivitu programů sociální prevence tematizujících právě závislostní chování dětí a mládeže obecně?

„Myslím si, že úroveň a efektivitu konkrétně na Příbramsku, zajišťuje ve velmi dobré míře Magdaléna (Magdaléna je nestátní nezisková organizace, která poskytuje ucelený systém služeb a pomoci v oblasti prevence a léčby závislosti na návykových látkách.) Která se svými preventivními programy obchází školská zařízení a ukazují jim tam všechna rizika a úskalí drogové závislosti. Podle mého by to nebylo od cesty už tyto preventivní programy dát do škol od páté třídy základních škol. Čím větší bude osvěta, nejen o drogách, ale také o šikaně a dalších sociálně patologických jevech a plus o této problematice se budou bavit doma, tak doufám a věřím, že by snad možná míra mohla postupem klesat.“

17. A nyní poněkud utopická otázka. Co by se podle Vás mělo a muselo změnit, aby vaší sanace (sociální práce) vlastně nebylo třeba?

„Konkrétně v naší práci (sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) by se měl určitě změnit dávkový systém, protože ve chvíli kdy rodiny nebudou závislé na dávkách a co si budeme povídat, ty dávky jsou vysoký a když nebudou mít takovou možnost dávky pobírat, tak je něco donutí dělat. A máme taky klienty, co od 18 let pobírají dávky hmotné nouze a mají vystudovanou jen základní školu a to ještě kolikrát za velmi složitých podmínek. Opět vidí vzorec chování u jejich rodičů, co pobírají dávky a nechodí do práce“

Příloha 3: Rozhovor s vedoucím vychovatelem DÚ v Praze

Rozhovor byl uskutečněn 5. 5. 2017 v organizaci, ve které respondent pracuje. Odpovědi byly zaznamenány rovnou během setkání a byly zapsány do počítače. Respondenta jsem si vybral po předchozí praxi v DÚ v Praze. Pracuje přímo s mladistvými delikventy a v zařízení pracuje jako vedoucí vychovatel.

1. Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce stručně profesně představit?

„Mgr. L. Š. – vedoucí vychovatel, zástupce ředitele

<http://www.osdius.cz/o-nas/nasi-lide/>.“

2. A můžete mi nyní také stručně představit organizaci (zařízení), ve které pracujete a kvůli jejímuž poslání s Vámi také dělám tento rozhovor?

„Diagnostický ústav pro mládež (DÚM) je zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy pro chlapce od ukončení povinné školní docházky do 18 let, popřípadě zletilých osob do 19 let věku, kteří jsou zde umístěni na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo předběžném opatření.

Posláním DÚM je komplexně poznat osobnost a chování klientů, rozpoznat vážnost výchovných problémů a odhadnout jejich sociální vývoj v budoucnosti a možnosti znovuzачlenění do společnosti.“

3. Kdo jsou vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci.

„Chlapci od ukončení povinné školní docházky do 18 let, popřípadě zletilých osob do 19 let věku, kteří jsou zde umístěni na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo předběžném opatření.“

4. Za jakých okolností (bezprostřední objektivní příčiny) se k Vám dostávají?

„Do našeho zařízení přicházejí chlapci, kteří jsou označováni jako nepřizpůsobiví, obtížně vychovatelní, asociální a společnost ohrožující. A to nejčastěji z následujících důvodů: záškoláctví, nerespektování osoby rodičů, učitelů a jiných autorit, útěky z domova, experimentování s drogou, alkoholem, hrou na automatech, závadové party, prostituce, začínající trestné činnosti, sociálních důvodů, nezájmu rodičů.

Jde o mladistvé, kteří se ve svém životě dostali, ať už vlastním či cizím přičiněním, do obtížné situace. Sami ji nedokáží zvládnout, jsou jí ohrožováni a poškozováni. Tím se vymykají vlivu a kontrole svého okolí, přestávají naplňovat požadavky,

nároky a normy společnosti. Často je jejich jednání nebezpečné a ohrožující pro ně samotné i pro jejich okolí.“

5. Jaké věkové kategorie dětí a mládeže k Vám do zařízení dochází?

„Chlapci od ukončení povinné školní docházky do 18 let, popřípadě zletilé osoby do 19 let věku.“

6. Lze říci, z jakého socio-ekonomického prostředí jsou?

„Nejrůznějšího.“

7. Znáte jejich rodinné poměry? Jaké jsou, obecně řečeno?

„Obecně spíše podprůměrné.“

8. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování?

„Nedovedu krátce odpovědět.“

9. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy? Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.

„Nedovedu krátce odpovědět.“

10. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?

„Nedovedu krátce odpovědět.“

11. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?

„Pokud mezi média řadíme i kybernetický prostor a sociální sítě, tak jejich role je u dětí a mládeže prudce vzrůstající.“

12. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaké specifika?

„Ano, například sociálně vyloučené lokality přímo generují jedince, jejichž chování je typické pro tyto druhy lokalit.“

13. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci Vaší práce a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?

„Ano, často. Nově jsou na vzestupu různé formy kyberšikany.“

14. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich klientů?

„Ano, pravidelně.“

15. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku drogové závislosti u dnešních dětí a mládeže.

„Nedovedu krátce odpovědět.“

16. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku gamblingu u dnešních dětí a mládeže.

„Nedovedu krátce odpovědět.“

17. Jak hodnotíte úroveň a efektivitu programů sociální prevence tematizujících právě závislostní chování dětí a mládeže obecně?

„Úroveň těchto programů vnímám jako stále se zlepšující. Efektivitu si nedovolují posuzovat.“

18. A nyní poněkud utopická otázka. Co by se podle Vás mělo a muselo změnit, aby Vaší sanace (sociální práce) vlastně nebylo třeba?

„Otázka je, či tato potřeba je a u koho by se tedy mělo něco měnit? U dětí? U rodičů? V politice? Či společnosti?“

Příloha 4: Rozhovor s Kurátorem pro děti a mládež v Příbrami

Rozhovor byl uskutečněn 27. 5. 2017 ve 13:00 v organizaci, kde respondent pracuje. Odpovědi byly zaznamenány na nahrávací zařízení a hned po ukončení rozhovoru byl přepsán do počítače. Respondenta jsem si vybral, protože pracuje přímo s delikventními dětmi a mládeží.

1. Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce stručně profesně představit?

„J. P. Kurátor pro děti a mládež, 9 let praxe.“

2. A můžete mi nyní také stručně představit organizaci (zařízení), ve které pracujete a kvůli jejímuž poslání s Vámi také dělám tento rozhovor?

„Městský úřad Příbram, vykonáváme tady státní správu na úseku prevence kriminality a kurátury.“

3. Kdo jsou Vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci.

„Děti s výchovnou problematikou od druhé třídy ZŠ až do 18 let“

4. Za jakých okolností (bezprostřední objektivní příčiny) se k Vám dostávají?

„Na základě upozornění školy, policie rodičů.“

5. Jaké věkové kategorie dětí a mládeže k Vám do zařízení dochází?

„Od osmi let do 18 let.“

6. Lze říci, z jakého socio-ekonomického prostředí jsou?

„Lze to tak nějak procentuálně usadit, dejme tomu že 60 až 70 procent jsou ze sociálně slabého prostředí, např. neúplné rodiny, nový partneři v rodinách, nějak restrukturalizované rodiny z původní podoby.“

7. Znáte jejich rodinné poměry? Jaké jsou, obecně řečeno?

„Je to to právě povinností naší práce tyto poměry prošetřit. Zhruba 20 procent jsou z VIP společnosti, nebo vyšších vrstev a s nimi je velmi těžká spolupráce, protože spoustu věcí bagatelizují, zlehčují, protože se nechtějí dostat do registru sociálky.“

8. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování?

„Já jsem předtím dvacet let učil, pak jsem byl tři roky v dětském domově, takže vcelku něco vím. Jsou to rozvolněné hodnoty, takový ty standardní, co drželi naší společnost. Další věc co je pro Příbram typické a pro ostatní města a okolí atypická, je to složení obyvatelstva, protože sem chodili havíři za prací, nasekali (udělali) tady děti a zase odešli a matky zůstali sami. A hlavně našimi klienty jsou převážně děti samoživitelek, ale už po generace. A co se tím pojí je zastání nebo fungování širší rodiny, co supluje nefunkční matku, nebo toho nefunkčního tátu, tak tohle zázemí nám tady na Příbramsku citelně chybí. A vznik delikvence je v naší klientele většinou na psychiatrické zátěži v rodině a cyklickýma opakující se vzory chování. Matka alkoholička, babička alkoholička, trestná minulost otce, chybí nám prostě pozitivní vzory v rodinách.“

9. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy? Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.

„Školy se snaží spolupracovat, zase je to velmi individuální jaký kantorský sbor a na jaký škole se nachází. Je to také o řediteli školní instituce. Kantoři nám někdy spíše škodí, že nám to dítě ještě více stigmatizují, je tam nálepkování a kantoři s tím neumí pracovat a dítě má větší pocit odmítnutí nebo odstrčení. Já vím, že to je těžký, že kantoři po třiceti letech učení jsou vyhořelý. Dneska jsou děti náročnější a je taky značný úpadek respektu k autoritám, to je všechno svatá pravda, ale pokud si učitelé nevědí rady, měli by požádat o pomoc nějakou poradenskou službu, psychologickou pomoc, aby ty děti nezaháněly více do kouta, než ty děti samy jsou.“

10. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?

„No právě z toho důvodu, že jsou ve svých různých složkách života outsidersy a ta parta je bere. Jsou to party odmítaných dětí. A jediný kdo je přijímá, bez jakékoliv nálepky, nebo bez jakéhokoliv kádrování, je právě tahle parta. A ty děti tam směřují, protože jim je mezi ostatními bezpečno, mají tam nějakou pozici, která se lepší, pokud něco vyvedou, větší a větší respekt. Není to zrovna otázka intelektu, aby tam mezi sebou soutěžili v tom, kdo toho víc ví, ale naopak, kdo a jak rychle vykrade auto, nebo sebrat košík plný věci z krámu, aniž by si toho někdo všiml. Ta parta mu právě nabízí ocenění a nějaký

zázemí a v určitých případech nahrazuje dokonce rodinu. Občas máme takový případy, že teda ve většině jsou dívky více citlivý k sociálním vztahům, kde nám říkají, že ta parta je jejich rodina a biologickou rodinu nemají. A dostávají se do takový negativní pozice s odmítnutím biologické rodiny, že přijímají tu sociální komunitu za vlastní rodinu.

Tento model odmítnutí biologické rodiny a přimknutí k partě přátel je převážně u dívek, protože dnešní matky samoživitelky jsou v takovém tlaku, že kolikrát ani nevědí, kde a s kým jejich děti jsou. Ztrácí se u nich pozitivní model matky a spíše se snaží se svými dcerami kamarádit. Tam pak není vůbec žádný respekt, když holka jde do puberty, tak prostě tam ten kamarádský vztah nefunguje.“

11. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?

„S citovou plochostí. Podle mě dnešní děti díky tomu, že chybí nějaký interaktivní hry v dětství. S tím, že dneska si už děti moc na dvorcích nehrají a nezažívá fyzickou bolest, s tím, že někde odněkud upadne. A i ta výchova k tomu patří. Máme rodiny, kde ta výchova vypadá tak, že máma dává dítě od čtyř let každé ráno před televizi a večer si ho vyzvedne a dá ho spát a tam chybí ta interakce, mluvení na dítě a projev nějakých citů. Tím můžou ty děti být právě citově prázdní a tím jak usadí dítě před televizi, jen tu hloubku prohlubují a podporují. Není to přímý prožitek citů, ale sdílený prožitek. To je potom veliký problém.

Setkáváme se i s tím, že je normální přijímají toho virtuálního světa a někoho zbijí, s domněním, že to není taková tragédie, když ten v tom filmu se opět zvedne a jde dál. Je to opravdu hodně o citové plochosti a ztráty empatie, díky ztráty bezkontaktního světa.“

12. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaké specifika?

„Má to vliv ve dvou oblastech. Oblasti estetické, je pravda, že prostředí prostě vychovává. A když to dítě je z domova zvyklý, že je doma nepořádek a že se doma neuklízí a nevaří, tak to bere jako normu a podle toho se i tak chová ve škole a v jiném prostředí a různých kolektivních sešlostech. A bere jakýkoliv úklid a osobní hygienu jako šikanu nebo buzeraci. Mám výsledky, že pokud tyto děti dáváme na dvou nebo tři měsíční pobyt ve školním ústavu, kde mají svůj pokojíček, svojí postel a skříň, tak se nám ty děti mění i po této citové stránce.

Druhá oblast je, že ubytovny a sídliště, které neumožňuje oblastní aktivitu dítěte na zušlechtění místa, kde žiju, třeba na vesnici musí děti pracovat okolo

baráku a tím pádem mají nějakou představu a návyk, o čem ten život je. Děti z ubytoven, pro ně ta ubytovna není domovem, protože jsou z rodin, které se třeba čtyřikrát do roka stěhují jinam. A pro ně domov není místo, ale vztah s těmi lidmi kolem nich. Většinu s mámou. Pro ně je ubytovna pouze místo pro odložení kufrů, mezi dalším stěhováním. Takže to jsou zase lidi bez vazeb a kořenů. Určitě je to ovlivňuje i v této oblasti.“

13. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci vaší práce, a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?

„Šikana tvoří podstatnou složku naší práce. Šikana byla a bude. Bohužel. Všude, kde je kolektiv, je šikana. Ale ty podoby jsou dneska jiné. Byla šikana, co udržovala nějaký řád. Čtvrtáci na střední škole měli automaticky přednost ve frontě na oběd a prváci, se učili respektu ke starším. Tomu rozumím, prožili jsme si to všichni. Děti jsou méně odolné, protože chybí venkovní kolektivní hry a chybí tam to zdravá rivalita. V dnešní době se šikana bere kde jaký křivý pohled nebo zvýšení hlasu, ale přehlíží se ta dlouhodobá psychická šikana, taková ta ostrakizace okolím vůči jedinci a má to podobu kyber-šikany. Je to tím, že si děti neumí “vyřizovat účty“ v kolektivu na živo face to face, tak se to může řešit právě přes sociální sítě a je to zhoubnější v tom, jak to zasáhne najednou celou školu, všechny děti najednou ví, že ta dotyčný/á udělala tohle, nebo chodila s tímhle klukem.

Nešťastnou roli v šikaně také mají rodiče, kteří jsou vůči svým dětem často nekritičtí a na druhou stranu ty děti nerespektují jak rodiče, tak ani učitele. A tím se rozjíždí šikana. Agresor dobře ví, že má doma zastání rodičů, i kdyby udělal cokoliv hrozného, tak si může dovolit nejenom na spolužáky, ale také na učitele. Kolikrát sami rodiče se svým dítětem (agresorem) přijdou za učitelem a sami ho převálcují. A dítě má svojí roli jasnou. Přes všechny vynaložené prostředky, MŠMT, jak pracovat se šikanou, ti kantoři to neumí, nebo to nechtějí dělat. Protože si to nechtějí rozhádat s vedením školy. Tady mám výtku, že by se měla na pedagogických vysokých školách vyučovat dynamika kolektivu, psychologii kolektivu. Protože je neskutečné, jak nám učitelé dávají do konfrontace jak agresora, tak oběť a teď mu to Mařenko řekni a hezky před celou třídou. Vždyť to je naprostá tragédie. A to sami učitelé, by měli být stíháni za psychickou újmu na oběti šikany.

Ještě k typologii, tak dnešními agresory, jsou velmi často největšími šplhouny a premianty třídy. Už to není tolik o fyzické formě šikany, to se ví a velmi brzo se rozkřikne fyzická forma šikany. Ta manipulace vychází z velmi dobrých rodin, umí se skvěle

vyjadřovat a ví jak má s učitelkou spolupracovat, ale třídu mají pevně v rukou. Jsou to šedé eminence třídy. Ta nápodoba může být z domova. Měl jsem spoustu případů, kdy to měli okoukaný z filmů. Znali různé formy záporných postav a sami to zkoušeli a vycházelo jim to.“

14. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich klientů?

„To je třetina náplně mé práce. Podstatnějším problémem než je toxikologická závislost, která začíná velmi brzo a to na marihuaně, tak za tři měsíce často spadávají k pervitinu. Vyskytuje se to v devátých třídách základních škol a prvák na střední škole. Na střední škole, je největší nárůst dětí se zkušenostmi s drogami. Ale v této době nám rapidně vzrostla závislost na počítačích a hracích automatech. Jsou to děti ve věku už od devíti let do těch třinácti – čtrnácti, kde pak musíme pak přistupovat k umístování na dvoutměsíční terapie do středisek výchovné péče, nebo pak do fakultní nemocnice do Plzně, nebo Motola, na oddělení detoxikace a dětské psychiatrie, kde se s těmi dětmi nadále pracuje. První známka toho, že dítě v něčem lítá je veliký propad ve škole, parta kamarádů, se kterou hrají online počítačové hry. Ty projevy agrese, kterou přijímají z hraní těchto her, si pak přebírají do skutečného světa. Další je agresivní komunikace, fyzické napadání. Je to přenášení vzorů z počítačových her. Pak se nám objevuje kolem osmé – deváté třídy online sázení. Sázkáři, kteří jsou schopní, pokud se dostanou k rodinnému jmění, prosázet klidně i čtyřicet tisíc korun. Ale jako větší problém беру závislost na počítačích jako takových. Utvářejí si tam vlastní virtuální svět a ztrácejí základní funkce v reálném světě. Jinak reagují, jinak prožívají atd. Není to jen otázka střední a vyšší vrstvy obyvatel, ale teda v menší míře, rodiče z nízkopříjmových nebo sociálně znevýhodněných rodin také pořizují svým dětem počítače. Buď z důvodu, že je potřebují z důvodu školy a toho, aby nebyli za outsidersy, ale také proto, aby své děti posadili k počítačům a nemuseli s nimi něco vymýšlet.“

15. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku drogové závislosti u dnešních dětí a mládeže.

„Myslím si, že to je nuda, nedostatek skutečného života. Dále pocit odmítnutí v rodině, což je pro dítě kritická událost. A jak už jsme se bavili, tak určitě závadová parta. Parta, co přijímá všechny odmítnuté děti a tam ty drogy jsou jako dobrodružství a pak jako únik od těchto událostí. Taky je v tom byznys. Děti ví, že pokud se stanou dealery, aniž by něco

sami brali, tak to je slušný přivýdělek. Je to veliký problém gymnázií, kde děti ujíždí na psychofarmakách. Ale nejenom tam, je to nešvar většiny středních škol, ať už gymnázií, tak i učilišť a odborných středních škol.“

16. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku gamblingu u dnešních dětí a mládeže.

„Do toho problému spadá věková kategorie šestnáct plus. Souvisí to s finanční potřebností. Už je to mládež na střední škole, už je tam potřeba v partě si povyrazit. Začíná se pít a doma ty peníze nejsou, nebo naopak doma vidí, jak se ty peníze získávají. Opět je tady v přítomnosti sociální nápodoba. Za svojí pracovní dobu kurátora, jsem musel dva kluky poslat na dva roky na odvykací terapii z důvodu závislosti na gamblingu (závislost na herních automatech, pc her apod.). Ted' díky tomu, že se zakazují herny a vytlačují se z měst, tak se to moc nevidí. Naopak, to začíná být spojené s cestou na diskotéky na vesnice nebo periférie měst, kde ještě ty automaty jsou a tam si rádi zahrají. Začali si dávat pozor, protože z městského úřadu začali chodit úředníci po hernách, právě kvůli tomu, že často prohrávají peníze z dávek. Ve větší míře se tedy rozjela jiná forma gamblingu a to online sázení.“

17. Jak hodnotíte úroveň a efektivitu programů sociální prevence tematizujících právě závislostní chování dětí a mládeže obecně?

„Pokud to nejsou programy, které nejsou dostatečně personálně zajištěné, že je dostatek profesionálů a dobrovolníků, kteří fungují jak na ulici, tak ve škole. Další jsou ambulantní, pobytové centra. Pokud v sekundární prevenci bude odborné pracoviště dostatečně personálně zařízené, tak jak v dnešní době funguje, osvěta mi přijde taková kontraproduktivní. Už jsme se pohnuli z minulosti a propagačních letáčků, ale furt té vlastní práce s dětmi a lidmi obecně. Že to je hrozně neefektivní. Dělá se to na místech, kde to není potřeba a tam kde ta potřeba je, tak je naopak málo organizací, které by to sami zajistili. V terciární prevenci vidím problém takovou určitou benevolenci k dobrovolnosti léčení. Člověk, který užívá několik let tvrdý drogy, určitě dobrovolně sám od sebe léčení nepodstoupí. Může to být jeden případ ze třístovek závislých. Nejsou tu určité nátlakové programy, které by je právě mohli donutit. V rámci preventivních programů na školách si myslím, že ta práce a osvěta je kvalitně odvedená.“

18. A nyní poněkud utopická otázka. Co by se podle Vás mělo a muselo změnit, aby Vaší sanace (sociální práce) vlastně nebylo třeba?

„Výchovné problematické situace u dětí a mládeže budou vždycky a vzhledem k tomu, jak se snižuje kompetentnost rodičů a učitelů, problémy s dětma něco řešit, tak naopak pomáhající profese etopedicko – pedagogický budou zapotřebí. Trestná činnost mládeže bude taky určitě pokračovat.“

Příloha 5: Rozhovor se sociální pracovníci z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Příbram

Rozhovor byl uskutečněn 4. 5. 2017 v organizaci, kde respondentka pracuje. Odpovědi byly zaznamenány přímo během rozhovoru do počítače. Respondentku jsem si vybral z důvodu dlouhodobé praxe a jejich velkých zkušeností. Respondentka pracuje s dětmi a mládeží, kteří mají blízko k delikventnímu chování.

1. Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce stručně profesně představit?

„Práci s dětmi a mládeží se věnuji asi 15 let. Mám zkušenost s dobrovolnictvím, organizováním táborů pro rodiče s dětmi, dříve jsem pracovala jako vychovatelka v dětském domově, posledních 6 let pracuji v nzdm.“

2. A můžete mi nyní také stručně představit organizaci (zařízení), ve které pracujete a kvůli jejímuž poslání s Vámi také dělám tento rozhovor?

„Ponton z.s. je organizace, která zřizuje několik projektů – v Plzni jsou to Program včasné péče Klubíčko, NZDM Pixla a Terénní program Com.pass. V Příbrami je to NZDM Bedna – zařízení je sociální službou pro děti a mládež ve věku 6 – 20 let ohroženou sociálním vyloučením. Služba má dvě formy – ambulantní a terénní. Ambulantní forma je určena CS 11–20 let, terénní forma CS 6–20 let.“

3. Kdo jsou Vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci.

„Děti a mládež ve věku 6–20 let.“

4. Za jakých okolností (bezprostřední objektivní příčiny) se k Vám dostávají?

„Přicházejí buď sami, ze své vůle, nebo na doporučení návazných služeb (OSPOD, SVP, škola...), nebo je kontaktujeme v terénu.“

5. Jaké věkové kategorie dětí a mládeže k Vám do zařízení dochází?

„Jak už bylo uvedeno, v ambulantní formě služby se setkáváme s dětmi a mladými lidmi ve věku 11–20 let.“

6. Lze říci, z jakého socio-ekonomického prostředí jsou?

„To je různé. Značnou část naší klientely tvoří děti vyrůstající na ubytovnách, nebo v jinak znevýhodněných podmínkách, ale není to pravidlo.“

7. Znáte jejich rodinné poměry? Jaké jsou, obecně řečeno?

„Rodinné poměry známe pouze u některých uživatelů – to vyplývá z toho, že služba je poskytována anonymně. Obecně se dá říct, že často se jedná o děti z neúplných nebo dysfunkčních rodin, relativně často chybí v rodině mužský vzor. Někteří uživatelé vyrůstají v nepodnětném prostředí, kde není vzdělání chápáno jako hodnota. Uživatelé se z různých důvodů nezapojují do běžně dostupných volnočasových aktivit.“

8. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování?

„Sociální vyloučení – život na ubytovně, bída, chudoba, nedostatek pozitivních vzorů; touha po adrenalinu, nuda, touha dosáhnout snadno na něco, co si nemůžu dovolit; snadná dostupnost návykových látek; malá informovanost, málo snění... může to být cokoli. I vzdor nebo vztek nebo touha po pozornosti...“

9. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy?

Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.

„V MŠ a ZŠ často chybějí mužské vzory, vzdělávání je zcela feminizované a pedagogické fakulty nemají valnou úroveň, chybějí zde možnosti kvalitního alternativního vzdělávání. I kvalitní pedagogové jsou přetížení administrativou, jsou podhodnoceni atd. Nemají čas ani motivaci věnovat se naplno rizikovým momentům v životě jednotlivých žáků. V tom vidím zásadní nedostatek našeho školství. Škola málo spolupracuje s rodinou i jinými institucemi, některé náznaky, že se s dítětem „něco děje“ jsou tak snadno přehlédnuty.“

10. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?

„Být v partě je vývojový úkol – vrstevnická skupina je důležitou a přirozenou součástí vývoje každého jedince. Protiprávní jednání je široký pojem, je otázka, co za ně považujete. Pokud jsou to např. experimenty s návykovými látkami včetně cigaret a alkoholu před 18 rokem věku, drobné krádeže, experimenty s hazardem, záškola atd., myslím, že takového jednání se dopouští velká část mladých lidí, jednoduše proto, že se

dostanou do situace, kdy se to nabízí. Parta lidí, kteří v šestnácti popíjejí víno v parku nemusí být nutně „závadová“ parta...“

11. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?

„Vnímám velký vliv internetu a zároveň malou IT gramotnost. Mladí lidé se mohou snadno setkávat s nevhodnými obsahy (napadá mě hlavně porno, darknet, stránky o sebepoškozování, stránky různých extremistických hnutí atd.), se kterými neumí správně nakládat, nechávají se ovlivňovat... zároveň je asi snadné a lákavé vyjadřovat se k různým událostem v diskuzích např. i tak, že to vybočuje mimo zákonnou normu.“

12. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaké specifika?

„Samozřejmě místo bydliště vliv má. Pokud někdo žije v bohaté čtvrti odříznuté od světa hlídanou bránou se strážcem, chová se asi jinak než dítě vyrůstající na ubytovně. Setkává se s jinými jevy z prostředí, které ho obklopuje a bere si různé vzory. Specifika má úplně každé prostředí – sídliště je anonymní, vznikají tu snadno party, vesnice bývá tolerantní k úletům mladých, ubytovna znamená bídu a sociálně patologické jevy ve zhuštěné formě, samota u lesa může znamenat nedostatek kontaktů s vrstevníky atd. jenže na druhou stranu to, co říkám, jsou samé generalizace.“

13. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci vaší práce, a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?

„S tématem školní šikany se setkávám. Dost zásadní mi přijde rozvoj kyberšikany – umožňují to informační technologie, se kterými děti a mladí lidé běžně vyrůstají. Jinak se šikana asi projevuje stejně, jako dřív – nadávky, urážky, agrese, ponižování...“

14. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich klientů?

„Ano, setkávám.“

15. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku drogové závislosti u dnešních dětí a mládeže.

„Za mě je nejzásadnější snadná dostupnost návykových látek a zvětšující se tolerance např. ke kouření, požívání alkoholu, cannabisovým drogám. Přetrvává nedostatečná míra primární prevence – na internetu, kde se děti a mladí lidé pohybují, podle mě zcela chybí.“

16. Zamyslete se společně se mnou nad asi nejvýznamnějšími faktory vzniku gamblingu u dnešních dětí a mládeže.

„Řekla bych, že řada mladých, kteří s gamblingem začnou, vyrůstá v prostředí, kde někdo z blízkého okolí hraje nebo sází. Dále je to opět velká dostupnost výherních automatů, možnost kybernetického gamblingu, sázení, hraní... Mám dojem, že není věnovaný dostatečný prostor primární prevenci, minimální jsou postihy (pro provozovatele, pro rodiče...), pokud je dítě nebo mladistvý přistižen v herně...“

17. Jak hodnotíte úroveň a efektivitu programů sociální prevence tematizujících právě závislostní chování dětí a mládeže obecně?

„Tohle nedokážu posoudit, vlastně nerozumím otázce. (Jasně, že je prevence efektivní, ale když se dělá dobře a dostatečně. Ale jestli se dělá dobře nevím, dostatečně se podle mě neprovádí, hodně se spoléhá na to, že to zvládne škola, ale to je hloupost. Aby byla prevence efektivnější, měla by být využívána média, veřejný prostor atd.)“

18. A nyní poněkud utopická otázka. Co by se podle Vás mělo a muselo změnit, aby Vaší sanace (sociální práce) vlastně nebylo třeba?

„Lidi by asi museli začít myslet úplně jinak – museli by se začít zajímat o sebe navzájem, museli by vést o věcech diskuzi, tudíž se neustále vzdělávat a přijímat informace a učit se dialogu, přestat být nenažraní.“

Příloha 6: Rozhovor s pracovníkem Policie ČR

Rozhovor byl uskutečněn 8. 6. 2017 v organizaci, kde respondent pracuje. Odpovědi byly zaznamenány do nahrávacího zařízení a neprodleně přepsány do počítače. Respondenta jsem si vybral za účelem jiného pohledu na problematiku delikvence.

1. Můžete se mi, prosím, pro potřeby bakalářské práce, kterou budu letos obhajovat, stručně profesně představit?

„Mjr. Mgr. J. M.“

2. Můžete také stručně představit organizaci (oddělení, odbor, skupinu), ve které pracujete?

„Takže v současné době se právě nacházíte na 3. oddělení Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, služby kriminální policie a vyšetřování 3. oddělení odboru obecné kriminality. Tohle to oddělení má za úkol odhalovat a vyšetřovat nejzávažnější sexuální motivovanou trestnou činnost, které se pachatelé dopouští na území celého hlavního města Prahy, takže ten náš záběr se neomezuje pouze na nějakou městskou část, ale na celou Prahu. Jedná se o konkrétně o případy takzvané sedmnáctkové, jak říká trestní řád. To znamená, kdy dolní hranice trestní sazby je minimálně 5 let a výše. V praxi jsou to případy znásilnění nezletilých osob, to znamená osob mladších 15 let, znásilnění dospělých osob pakliže té osobě je způsoben tím pachatelem nějaký závažnější následek ať už v podobě nějakého psychického traumatu nebo fyzického ublížení. Tolik pokud jde o znásilnění. Dál jsem zapomněl dodat, že ještě přebíráme případy znásilnění, které jsou v uvozovkách méně závažné, to znamená, jsou v těch prvních a druhých odstavcích Nicméně vykazují nějaké shodné znaky, to znamená, že je tady předpoklad, že se těch skutků dopouští jeden pachatel. To znamená, že nás zajímá nějaká sériovost. Jsou to příklady obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, sexuální nátlak, zase v těch dalších odstavcích, zjednodušeně řečeno, trestná činnost mravnostního charakteru páchaná na dětech. Takže my se s těmi dětmi setkáváme povětšinou v rolích obětí nikoli pachatelů, i když povětšinou říkám, i když se samozřejmě děti, jako pachatelé tady také figurují, ale ne v takové míře.“

3. Kdo jsou Vaši klienti? Prosím o stručnou typologizaci „vašich“ pachatelů a obětí.

„Mravnostní trestná činnost se vyznačuje tím, nebo je charakteristická tím, že jde v podstatě napříč společností, takže nemůžeme říct, že naši klienti se rekrutují pouze ze sociálně slabých vrstev a podobně. Ale skutečně jdeme napříč celou společností. Bohužel mravnostní trestná činnost je zatížena nejrůznějšími mýty, předsudky apod.. Jeden z těch předsudků např. je, že úspěšně vzdělání, vysokoškolsky vzdělání lidé děti nezneužívají apod., což samozřejmě je naprostý nesmysl, tak že ano, co dělá tuhle tu problematiku zajímavou, tak je ta pestrost pachatelů.“

4. Za jakých okolností se s dětmi a mládeží při své práci setkáváte? A jakou volíte pro jejich označení/vymezení odbornou terminologii?

„Tak pokud bychom měli vyjít z pohledu tedy z trestního práva, tak za dítě se považuje osoba mladších 18 let, my samozřejmě pro ty naše potřeby ještě tuto kategorii dělíme na děti nezletilé, to znamená 0 až 15 a mladistvé 15 až 18. A zase, ty děti v rolích obětí nebo jak říká zákon o obětech trestní činnosti zvlášť zranitelných obětí to je dítě, automaticky zvlášť zranitelná oběť, opět pochází z nejrůznějších vrstev společnosti. Pravdou ale také je, že v poslední době se setkáváme s dětmi spíše ze sociálně slabých vrstev a to zejména, protože jsou snadnější obětí. Je to dáno prostředím, ve kterém vyrůstají, to znamená v některých případech je to nepodnětné prostředí, prostředí, pro něž je typická nebo typické absence nějaké větší náklonnosti, citu, důvěry takového toho v uvozovkách bezproblémového vztahu rodič - dítě. Samozřejmě tyhle ty děti se stávají snazšími oběťmi, protože pachatel, který s nimi v „umí“ dobře pracovat může tenhle ten hendikep vycházející z rodiny docela dobře využívat tím, že vlastně nabídne tomu dítěti, to co postrádá, tak že dá tomu dítěti náklonnost, přátelství i lásku, ale na druhou stranu mu také ubližuje. Takže to dítě ze sociálně slabé rodiny se zmítá v nějakých ambivalentních pocitech. Na jednu stranu toho zneužije, ale může to mít rádo, na druhou stranu vnímá, že se děje něco špatného, ale to už zacházím asi příliš daleko.“

5. Lze nějak typologizovat, z jakého socio-ekonomického prostředí pochází?

„Takhle, nechci, aby zaznělo to, že pachatelé nebo oběti jsou výhradně ze sociálně slabých vrstev. Čím vyšší vzdělání toho pachatele tím se samozřejmě jeho trestná činnost je sofistikovanější. Takhle bych to řekl. Takže je možné, že skutečně tím, že plánuje, organizuje a tím se pro policii stává odhalování této trestní činnosti samozřejmě obtížnější

a snáze se nám pochopitelně pracuje s těmi pudovými pachateli, kteří nepáchají zas až tak kvalifikovaně tuto trestnou činnost. Ale tím nechci říct, že třeba v té trestní činnosti právě v té skupině sociálně slabší, že je jí víc. Ta mravnostní trestná činnost se také vyznačuje ohromnou mírou latence.

Je to různorodý, zase se budu opakovat, prostě pro pachatele je úplně nejsnazší obětí právě to dítě, strádající citově. To ale neznamená, že to dítě musí pocházet, znova opakuji, ze sociálně slabší vrstvy. Spíš teda z nepodnětného prostředí, z prostředí rodinného, které nefunguje, to znamená takový ten, když to hodně přeženu, ten klasický model matka třeba obětí domácího násilí, alkoholička a otec zavřený, to přeháním samozřejmě, ale prostě ta rodina sama o sobě má problémy, zaznamenáváme tam velké problémy v tom partnerském vztahu a dítě je tak jako na druhé koleji. Není to zrovna ta bytost, o které se všechno v té rodině točí, jak jsme zvyklí z té většinové společnosti. Takže mnohdy samozřejmě ten mezigenerační přenos tam je, matka sama pochází z nepodnětné rodinného prostředí, takže ani ty vzorce chování, která by měla mít, v podstatě nemá a postrádá potřebné rodičovské kompetence a to je ten problém. Ona vlastně neumí být rodičem. Protože ona sama nevyrostala v prostředí, kde by mohla tyhle ty vzorce nastat, odkoukat a dál je potom aplikovat a to je ten problém.

6. Zamyslete se společně se mnou, prosím, nad možnými příčinami jejich deviantního/delikventního chování?

„Myslím si, že je to samozřejmě výchova. Myslím si, že se znovu točíme kolem jednoho a toho samého. Je to rodina. V podstatě ohromné problémy v rodině, které se odrážejí na dítěti. To znamená vliv toho prostředí, ve kterém to dítě vyrůstá, které ho utváří, je pro jeho další budoucí vývoj a nasměrování dalo by se říct zásadní. Samozřejmě nebudeme si nalhávat, že geny v tom také nehrají svoji roli. Samozřejmě, nějaká genetická zátěž se také odráží v tom, jak to dítě se chová. Tak že je to v příčině kriminality. U dětí bych viděl částečně ve vlivu prostředí tak částečně vlivem genetické výbavy. Je to tak.

Jde také o to, s kým ty děti kamarádí. Pokud je to dítě, které nemá vytvořeny nějaké zásady, neví, jak se pořádně chovat, tak pochopitelně takové to dítě obtížně bude kamarádit s někým, kdo bude vychováván v úplně jiném prostředí, tak že lidově řečeno vrána k vráně sedá. Kamarádem takového toho dítěte zase budou děti, se kterými si rozumí, se kterým se to dítě nějak sbližuje, tzn. asi stejné zkušenosti asi stejné výchovné prostředí a tak dále. No a je to začarovaný kruh protože, tam není nikdo, kdo by to dítě

jakoby vytáhl. A záleží hodně na tom, jak potom zafunguje to další prostředí, instituce - typu školy, nejrůznější zájmové organizace, neziskové organizace, které na to dítě mohou mít vliv rozhodně ne tak významné a zásadní jako rodina. Rodina je primární. To všechno ostatní, říkám může, to dítě nějakým způsobem ovlivnit, ale rozhodně ne tak výrazně.“

7. Jakou roli dnes sehrává v etiologii delikvence jedince škola a prostředí školy?

Zamyslete se ve své odpovědi také nad příčinami a okolnostmi.

„Já bych řekl, že je v současné době postavení školy hodně komplikované. Protože škola tady není od toho, aby napravovala chyby rodiny, což si mnoho rodičů myslí. Škola by tady neměla suplovat rodiče. Zase, škola by měla navazovat na tu výchovu rodičů. Může dítě korigovat, samozřejmě, ale nemyslím si, že má dítě vychovávat. Má vzdělávat, ale má pouze dotvářet. Nikoli úplně utvářet. Takže jako chtít po škole, aby přebírala kompetence rodičů, si myslím, že je poměrně lichá představa. A samozřejmě i škola je pod velkým tlakem rodičů. A když ti rodiče nejdou naproti tak toho škola moc nenadělá.“

8. Deviantní chování vzniká i pod vlivem přátel a kamarádů. A často to jsou závadové party, které se chovají protispolečensky a protiprávně. Z jakých důvodů se do takových part děti dostávají?

„Určitě to je ten vliv prostředí, o kterém jsme se bavili. I když si nemyslím zase, že pouze parta může jedince, kterému byla dána do vínku určitá dávka slušného vychování úplně tak strhnout. Já si myslím, že rodina pokud dobře funguje, má dostatek nástrojů. Aby si to chování toho svého člena rodiny korigovala, chápu. I když chápu, když se to dítě dostane do určitého věku, že je velmi obtížné i pro rodiče nějakým způsobem komunikovat, protože rodiče se dostávají na druhou kolej. Pokud dítě nedostává to, co by měl dostávat od rodiny, tak to hledá například partě. Já si myslím, že vlastně pokud ta rodina funguje dobře, tak to dítě nemusí zas až tak něco hledat mimo rodinu, tzn. nějaké pochopení, důvěru a podobně. Samozřejmě určitý problém nastává v období té puberty, kdy tomu rodiči nezbyvá nic jiného, než doufat, že snad to dítě vychoval dobře a snad ustojí ty nejrůznější tlaky a situace, které na něj číhají. Je to opravdu velmi problematický jev a tam si myslím, že tam vliv party asi v tomhle tom období té puberty je asi nejsilnějším vlivem.“

9. Jakou roli sehrávají v etiologii sociální deviace v případě dětí a mládež dnešní média?

„Víte co, já bych zase nepřeceňoval vliv médií z té páchané trestní činnosti dětí.“

10. Má podle Vás vliv na chování jedince i místo bydliště, řekněme též geografická (sídelní) lokalita, ve které se jedinec pohybuje? A napadají Vás nějaké příklady z policejní praxe?

„Víte co, jestli narážíte na nějaké sociální vyloučení lokality. Já zase můžu mluvit pouze a jenom za tu naši problematiku. Upřímně řečeno, já nepozoruji nějaký ohromný nárůst mravnostně trestné činnosti v sociálně vyloučených lokalitách. Ale musíme si zase znovu uvědomit, že ta mravnostní trestná činnost je trestnou činností velice latentní, pravdou, že z té sociálně vyloučené lokality jsou před tou majoritní profesí poměrně hodně uzavřeny, jsou státem ve státě světem sám pro sebe. Takže úplně musím říct, že i pro ty orgány činné v trestním řízení je velký problém tam v podstatě cokoliv vyšetřovat, odhalovat apod. právě díky tomu specifiku. Takže je třeba i možné, že tam ta mravnostní trestná činnost v podstatě bují, ale žádný takový trend v současné době nezaznamenáváme, ale já jsem ohromně opatrný, pokud jde o interpretaci nějakých statistik apod., protože statistika je opravdu nepřesná věda o přesných nebo nepřesných číslech, nebo obráceně a moc ji nevěřím. Takže nevím, jestli jsem úplně přesně odpověděl. Nevím, jestli třeba sociálně vyloučené lokality mají nějaký podstatný vliv na to, že tam třeba dochází k většímu množství sexuální motivem trestní činnosti nebo k nápadu sexuální trestní činnosti. Ty naše statistiky, kterými disponujeme a ty neukazujeme“.

11. Často diskutovaným negativním sociálním jevem je školní šikana. Setkáváte se s ní v rámci vaší práce, a co mi můžete k jejím novodobým podobám říci?

„Ta šikana se nás dotýká pouze okrajově, je to dáno tím naším zacílením, to znamená to, že tady odhalujeme a vyšetřujeme skutečně nejzávažnější mravnostní trestnou činnost, takže primárně se šikanou se setkávají kolegové na vyšších člancích, takže to znamená obvodní ředitelství místních oddělení apod., takže, že bych měl nějakou detailní znalost školského prostředí, tohle šikana přesně bují tak to úplně nemám.“

12. Dalším negativním jevem je bezesporu závislostní chování. Opět, setkáváte se s tímto problémem u Vašich „klientů“?

A zase je to takový ten známý model, který se týká i dospělých, to znamená drogově závislých, potřebují finanční prostředky na drogu, takže si tu drogu opatřují prostřednictvím trestní činnosti drobné majetkový trestní činnosti apod. To závislostní chování může souviset, nebo ta závislost spíš, může být i jakým si únikem z té jejich běžné

reality. Poměrně často jsme se se závislostí u dětí setkávali v oblasti homosexuální prostituce, kdy většina těch homosexuálních prostitutů se rekrutovala anebo byla heterosexuálních. A výkon této činnosti je sám o sobě velmi náročný. Tam se často setkáváme s tím, že ti chlapci, kteří provozovali tu psychicky vlastně náročnou činnost, aby jí vůbec zvládli, tak utíkali do té závislosti. Ať už do závislosti na různých omamných a psychotropních nebo na závislosti na počítačích, což znamená gambleři. Takže to byl začarovaný kruh. Takže peníze, které si vydělali, tak je investovali právě do nějaké drogy, anebo je naházeli do nejrůznějších výherních automatů a zase to souvisí i s tím, že ti kluci neuměli hospodařit s penězi, neměli si to totiž kde naučit, protože doma to neviděli. Takže na druhou stranu chtějí po šestnáctiletém nebo sedmnáctiletém klukovi, aby myslel na zadní kolečka, a aby se ty nemalé výdělky, které z počátku z té jeho prostituční kariéry rozhodně byli, vždycky na začátku, protože je to neokoukaná tvář apod., tak aby skutečně myslel na zadní kolečka. Takhle to nefungovalo.“

13. Přicházíte při své práci kriminalisty do kontaktu se sociálními pracovníky, resp. Se zaměstnanci diagnostických ústavů, OSPODu a podobně? Pokud ano, zamyslete se nad úrovní / kvalitou vzájemné spolupráce.

„Určitě, tady bych chtěl říct, že ta spolupráce s nimi je významná a naprosto klíčová. A to hned z několika úhlů pohledu, zaprvé trestní zákoník nám ukládá, že s osobou mladších 18 let, pokud ji vyslyšíme anebo děláme nějaké úkony, které by svým charakterem mohli znamenat nějakou tu psychickou zátěž pro ty děti, ožívování některých událostí, což by mohlo způsobovat psychickou zátěž, tak je potřeba mít u těchto úkonů mít vždy osobu, teď nebudu citovat přesně doslova ten zákon, mající zkušenosti s výchovou dětí. Ve většině případů z 95% tenhle ten policista využívá právě spolupráci s OSPODem, to znamená s orgánem sociálně právní ochranou dětí. Takže u úkonů s dítětem, u osob mladší 18 let, je ve většině případů pracovník od nás ze sociálně právní ochrany, buďto kurátor nebo oddělení péče pro děti. Takže to je jedna věc, ten dohlíží v podstatě na to, aby skutečně ten úkon to dítě zvládlo, aby nedocházelo k nějaké psychické újmě, abychom naši formou chování na tom dítěti nějakým způsobem nepodepsali. To je jedna rovina spolupráce. Ta druhá rovina, ta významnější rovina je, že si navzájem vyměňujeme informace a to jak o dětech, které páchají trestnou činností anebo jsou ohroženy nějakými soc. patologickými jevy tak o dětech, které se stávají nebo mohou stát obětí nějaké trestné činnosti. Zvláště u té mravnostní trestné činnosti, která je páchána na dětech, je ta spolupráce naprosto klíčová, je protože jsou to ve většině případů právě pracovníci

OSPODu, kteří nás upozorňuje na různé situace, které jsou pro dítě rizikové, to znamená, upozorňují nás na to, jak jaké to dítě může být skutečně ohroženo. Ať už patologickými jednáním nebo konkrétní trestnou činností. Nejenom mravnostního charakteru ale v našem případě mravnostního charakteru. Takže bez spolupráce s nimi já si vlastně tu naši neumím představit, protože o tom, že je dítě s nežíváno třeba v rodině se nedozvíte při nějakém sezení v hospodě, tím se samozřejmě nikdo nechlubí, je to nejstřeženější tajemství rodinné tajemství, a ta sociální pracovnice, která s tou rodinnou pracuje, z jakéhokoliv důvodu, většinou tady protože jeden z rodičů selhává třeba, a to znamená, že to prostředí je skutečně podhoubí proto, aby dítě mohlo být ohroženo, nás upozorní na nějaké signály, že právě může být ohroženo právě tou mravnostní trestnou činností, takže skutečně nedovedu znovu opakuji si představit spolupráci, tu naši činnost, bez sociálky. To samé samozřejmě platí i na pracovníky všech výchovných ústavů - diagnostických ústavů, ale nejenom na ně, ale i na školský pracovníky nebo obecně všechny ty, kteří při výkonu své činnosti, té práce, přicházejí do kontaktu s dětmi, protože právě tihle ti lidé nás mohou upozornit, že se děje něco špatného.“